

Cumhuriyet İdeolojisinin Törenler Yoluyla Temsili: Ankara Halkevi’ndeki ‘Halkevleri Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları’

Esra ÖZKAN KOÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü,
Trabzon

E-Mail: ozkanesra2@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8440-3920

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 30.10.2024 Kabul Tarihi / Accepted: 27.08.2025

ÖZ

ÖZKAN KOÇ, Esra, **Cumhuriyet İdeolojisinin Törenler Yoluyla
Temsili: Ankara Halkevi’ndeki “Halkevleri Kuruluş Yıldönümü
Kutlamaları”**, CTAD, Yıl 21, Sayı 43 (Güz 2025), s. 1005-1044.

19 Şubat 1932’de dokuz çalışma kolu ile açılan ve Cumhuriyet’in kültür ve sanat politikasının yürütücülüğünü üstenen halkevlerinin kuruluş yıldönümleri her yılın şubat ayı içerisinde belirlenen günlerde, halkevleri salonlarında ülke genelini kapsayan büyük çaplı bir etkinlik olarak kutlanmıştır. Başkentte olması itibarıyla Ankara Halkevi, kutlamalar bakımından öne çıkmakta ve Cumhuriyet ideolojisi ile tek parti döneminin kültür ve sanat politikalarını yansıtmaktadır. Bu çalışmada, 19 Şubat 1932’de dokuz çalışma kolu ile kurulan halkevlerinin ilk defa bir yıl sonra olmak üzere 1951 yılında kapatılana dek her yıl kutlanan kuruluş yıldönümü törenleri, Cumhuriyet ideolojisinin kendini temsil etme sembolü açısından ele alınmıştır. Kutlamalar; program içeriği, halkın kutlamalara ne şekilde dâhil edildiği, siyasal amaç ve yeni rejimin meşrulaşmasında törenlerin

ne tür roller üstlendiği üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, kutlamaların başkent Ankara'nın sosyo-kültürel hayatına nasıl yansıdığı ile Cumhuriyet'in yeni gündelik yaşam pratiklerinin kutlamalar yoluyla kendini ne şekilde açığa vurduğunun izleri sürülmüştür. Tek parti döneminin kültür-sanat anlayışını biçimlendiren ve halkevi etkinliklerinde öne çıkan Cumhuriyet ideolojisi, Ankara Halkevi'nde düzenlenen halkevleri yıldönümü kutlama törenlerinde; nutuklar, halk oyunları, piyes temsilleri, şiir dinletileri, konserler ve sergiler gibi kültürel araçlar ve devletin yeni eğlence pratiklerinden biri olan balolar yoluyla temsil imkânı bulmuştur. Çalışma kapsamında döneme ışık tutan çok sayıdaki süreli yayından ve konuyla ilgili literatürden yararlanılmıştır. Tören programının içeriğinden ne şekilde kutlanılacağına, kutlamalarda dikkat edilecek hususlardan katılımcı profilinin kimler olacağına kadar detaylı bilgiler sunan parti genel sekreterliği ile halkevi başkanları arasındaki yazışmaların olduğu belgeler ise Cumhuriyet Arşivi'nde yapılan taramalar sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri bayramı, yıldönümü törenleri, tek parti dönemi, kutlama, CHP ideolojisi ve sanat.

ABSTRACT

ÖZKAN KOÇ, Esra, **Representation of the Turkish Republican Ideology through Ceremonies: “Celebrations of the Founding Anniversary of the Community Centers” in Ankara Community Center, CTAD, Year 21, Issue 43 (Fall 2025), pp. 1005-1044.**

Inaugurated on February 19, 1932, with nine working branches and undertaking the execution of the Republic of Türkiye's cultural and artistic policy, the founding anniversaries of the community centers (halkevleri) were celebrated as a large-scale nationwide event in the halls of the community centers on the days set in February of each year. Situated in the capital city, the Ankara Community Center distinguishes itself from others through its exceptional celebrations, which embody the Turkish Republic philosophy and the cultural and artistic policies of the era dominated by a single political party. The present study analyzes the founding anniversary ceremonies of the community centers, which were established on February 19, 1932, with nine working branches and celebrated every year until they were closed in 1951, one year later for the first time, in terms of the symbol of self-representation of the Turkish Republic ideology. The celebrations were evaluated in terms of the content of the program, how the public was included in the celebrations, and what kind of roles the ceremonies played in the legitimization of the political purpose and the new regime. Furthermore, the study traces the impact of the celebrations on the socio-cultural fabric of Ankara and how the Republic's new everyday life practices were reflected through these festivities. The Turkish Republic ideology, which shaped the one-party period's understanding of

culture and arts and came to the forefront in the activities of the community centers, was represented through cultural tools such as speeches, folk dances, theatrical performances, poetry recitals, concerts and exhibitions, and balls, one of the new entertainment practices of the state, in the celebration ceremonies for the anniversary of the community centers held at the Ankara Community Center. Numerous periodicals shedding light on the period and the literature on the subject were utilized within the scope of the study. Documents containing the correspondence between the party's general secretariat and the heads of the community centers, which provide detailed information from the content of the ceremony program to the manner in which it will be celebrated, from the issues to be considered during the celebrations to the profiles of the participants, were obtained through searches in the State Republican Archives.

Keywords: Anniversary ceremonies, celebration, community center festival, single party period, Republican People's Party (CHP) ideology and art.

Giriş

Kutlanış biçimleri, program içerikleri, taşıdıkları semboller ve üstlendikleri misyonlar bakımından törenler,¹ iktidar sahipleri tarafından tanımlanan ulusal birlik ruhunun dışa vurulduğu ve toplumun egemen ideolojinin kendi istek, inanç ve idealleri doğrultusunda dönüştürülmeye çalışıldığı etkinliklerdir.² İktidarın kendi dünya görüşünü topluma geçirme ve dinamizm kazandırmanın yanında törenler yoluyla devlet başkanı ve onun kişilik kültü etrafında bütünleştirmek istediği ideal insan modeli ile yeni bir toplum kültürü yaratılmaya çalışılmıştır.³ Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kendi politikaları doğrultusunda hâkimiyetin gerçek sahibi olan ulusu yaratmak, devrimleri halk nezdinde yaymak, rejimi sağlam temellere oturtmak ve tahayyül ettiği yeni toplum modelini hayata geçirmek için tarih, eğitim ve basın-yayın organlarının yanı sıra resim, karikatür ve heykel gibi kültürel araçlardan yararlanma yoluna gitmiştir.⁴ İktidarın meşruluğu ile gerçekten bir devlet olduğunu simgesel

¹ Mimar Türkkahraman, *Siyasal İktidarların Meşrulaşmasında Sembollerin Rolü*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya, 1997, s. 135.

² Sibel Özbudun, "Bir İktidar Dizilimi Sahnesi Olarak "Cumhuriyet" Törenleri", *Resmî Tarih Tartışmaları 10 Rejim ve Ritüelleri*, Ed. Mete K. Kaynar, Özgür Üniversite Kitaplığı, Maki Basın Yayın, Ankara, 2010, s. 52.

³ Türkkahraman, *age.* s. 135; Yasemin Doğaner, "Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 5, Sayı 9, 2007, s. 119.

⁴ Kemal İnal, "Tören Devleti Türkiye'de Ulusal Bayramların Törenselliği ve Ritüelleri", *Resmî Tarih Tartışmaları 10 Rejim ve Ritüelleri*, Ed. Mete K. Kaynar, Özgür Üniversite Kitaplığı, Maki Basın Yayın, Ankara, 2010, s. 197; Mete K. Kaynar, "Tarihsel Bir Kişilik Olarak Mustafa

biçimde duyurmanın en etkili yollarından biri olan bayramlar, kutlamalar ve anma törenleri gibi etkinlikler, yine sınırları iktidar tarafından belirlenen değer ve alışkanlıkların topluma aktarılması düşüncesiyle ideolojiye hizmet edecek şekilde yeniden tasarlanmıştır.⁵ Millî bayramların, anma, yıldönümü ve benzeri etkinliklerin yurt çapında kutlanmaları, Kemalist ideolojinin kültürel organları olarak çalışan halkevlerinin yıllık çalışma programlarına dâhil edilmesi ile mümkün olmuştur.⁶ Başkentte bulunması ve parti genel sekreterliği ile doğrudan yazışması, Ankara Halkevi'nin merkez halkevi olduğu algısını zihinlerde yaratmıştır. Bahsi geçen vasıfların yüklediği ağır sorumlulukla çalışmalarını yürüten Ankara Halkevi, diğer halkevleri arasında öne çıkmayı başarmıştır.⁷ Ankara Halkevi'nde gerçekleşen etkinliklerin diğer evlerde de tekrarlanması, tüm vatandaşların aynı etkinliklerden yararlanmasına imkân tanımıştır.⁸ Namazgâh Tepesi'nde ünlü mimar Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından I. Ulusal Mimarlık Akımı tarzında inşa edilen Ankara Halkevi,⁹ özellikle ulusal bayram ve anma törenlerinde gerek başkentte yaşayan halkın, gerekse farklı şehirlerden Ankara'ya gelenler ile¹⁰ Türk ve yabancı devlet adamlarının ziyaret ederek çalışmalarını yakından izledikleri, dönemin sanatının nabzının attığı sembol yerlerinden biri haline gelmiştir.¹¹ 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 10 Kasım Atatürk'ü Anma Günü, Lozan Günleri, Dil Bayramı, Artırma ve Yerli Malı Haftası gibi ülke açısından önem taşıyan günler Ankara

Kemal'den Popüler Kültür Metası Olarak Atatürk", *Resmî Tarih Tartışmaları 10 Rejim ve Ritiüelleri*, Ed. Mete K. Kaynar, Özgür Üniversite Kitaplığı Maki Basın Yayın, Ankara, 2010, s. 97-101.

⁵ Halis Çetin, *Modernleşme Krizi*, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s. 38-40; İnal, *age.* s. 187.

⁶ Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 125; Esra Dicle Başbuğ, *Resmî İdeoloji Sabnede*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 17.

⁷ Volkan Yaşar, *Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2018, s. 154.

⁸ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Genişletilmiş 3. Baskı, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 133; Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, "Halkevleri (1932'den 1951'e)", *A.Ü. Türkijyat Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı 45, 2011, s. 257.

⁹ Ceren Aygüt, "Ankara Halkevi'nde Sahne Sanatları Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar: Genel Bir Değerlendirme", *Görünüm*, Sayı 14, 2024, s. 8.

¹⁰ Yaşar, *age.* s. 254.

¹¹ Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017, s. 54.

Halkevi'nde törenlerle kutlanmakta ve radyo vasıtasıyla etkinlikler tüm yurda duyurulmaya çalışılmaktaydı.¹²

Halkevleri tarafından düzenlenen törenlerden biri de her yıl belirlenen günlerde, halkevleri salonlarında ülke genelini kapsayan büyük çaplı bir etkinlik olarak kutlanan halkevlerinin kuruluş yıldönümü günleridir. Bu törenler Ankara Halkevi'nde başkentte olmanın sağladığı ayrıcalıklı konumu ile devlet erkânı, aydın sınıf ve halkın geniş çaplı bir katılımıyla büyük bir coşku içinde kutlanmıştır. Ankara Halkevi'ndeki tören, diğer halkevlerinin başlama zamanını belirlemiştir. Makalede, “Törenler Yoluyla İdeolojinin Temsili, İzleyici Kitle: Yeni Bir Anadolu İdeali, Nutuklar: Cumhuriyet’in Bilançosunu Çıkarmak, Şiir ve Müzik Dinletileri, Halk Oyunları: Anadolu’dan Başkente Taşınan Kültür, Sergilerle Sunulan İdeoloji, Balolar ve Davet Etkinlikleri” şeklindeki başlıklar altında günler öncesinde hazırlıkları yapılan ve resmî ideolojinin sözcülüğünü üstlenen törenlerin program içeriği, işleyişi ve temsil ettiği manalar ortaya konmuştur.

Törenler Yoluyla İdeolojinin Temsili

Bayramlar ve törenler yalnızca toplumsal birlik ve dayanışmanın sağlanarak ulusal bilincin yerleştirilmeye çalışıldığı etkinlikler olmanın ötesinde, egemen sınıf ya da iktidarın toplum nezdindeki varlığını meşru kılmak, konumlarını ve yönetme yetkilerini artırmak gibi amaçlarla ulus devletin ve onun ideolojisinin yeniden üretimini sağlayan semboller barındırmaktadır.¹³ Ankara Halkevi'nde düzenlenen halkevlerinin kuruluş yıldönümü kutlama törenleri; taşıdığı anlamlar, mekânın sunuluş biçimi, program kapsamına alınan etkinlikler ve partinin törenleri kurgulama ve yönetme biçimi bakımından ideolojik bir takım simge ve sembolere sahiptir.

Halkevlerinin kuruluş yıldönümü günleri, halkevlerinin açıldığı 1932'den sonraki her yıl şubat ayının 19'undan sonra gelen tatil günlerinde, önceden hazırlanan program esas alınarak kutlanmıştır. Tören günleri 1935 yılına dek tatil günü olan cuma günlerinde yapılıyorsa da o yıl çıkan “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun” ile birlikte haftalık tatil günlerinin Pazar olarak belirlenmesiyle kutlamalar belirtilen güne alınmıştır.¹⁴ Tören günlerinin tatil günlerinde yapılan değişikliklere bağlı olarak özellikle vatandaşların iş

¹² Veysel Hasar, “Ankara Halkevi ve Faaliyetler (1932-1938)”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 17, Sayı 34, 2024, s. 158.

¹³ Özbudun, *age.* s.70-71.

¹⁴ Ahmet Aslan Demo, *Cumhuriyet'in Törensel Meşruiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Millî Bayramlar (1923-1938)*, T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2011, s. 14; Kemal Turan, “Halkevlerinin ve Odalarının Onuncu Yılı”, *Ulus*, 21 Şubat 1942, s. 1.

saatleri dışındaki tatil günlerine denk getirilmesiyle törenlere katılımın fazla olması hedeflenmiştir. Zira parti genel sekreterliği halkevi başkanlarına yazdığı yazılarda, halkın törenlere katılmasının sağlanması için gerekli özenin gösterilmesi ve tüm etkinliklerin mutlaka parasız olması gerektiğinin altı çizilmiştir.¹⁵ Hatta günler öncesinde Matbuat Umum Müdürlüğüne gönderilen yazılarda, halkevlerine dair yayınlanması istenilen bilgilendirme notlarıyla evlerin o yılki çalışmalarını gösteren bir kitap ve tören programının bağlı olarak sunulduğu belirtilerek¹⁶ gazetelerin birkaç gün öncesinden başlayarak yıldönümüyle ilgili haberlere değinmeleri talimatında bulunulmuş¹⁷ ve halkın törenlere ilgisinin çekilmesi hedeflenmiştir. Çoğunlukla saat 15:00'da başlayan Ankara Halkevi'ndeki tören, tüm evlerin törenlerinin başlangıç zamanını belirlemiştir. Bu durum, ülke genelinde Ankara odaklı bir kutlama senkronizasyonunu mümkün hale getirmiştir.¹⁸

Dinî bir karşılığı olan bayram kelimesi, seküler biçimde kutlanan diğer resmî bayramlarda olduğu gibi halkevleri yıldönümü kutlama günleri için de kullanılmış ve "Halkevi Bayramı" olarak kültürel hayattaki yerini almıştır.¹⁹ Söz konusu günlere yapılan bayram nitelendirmesi, konuşma dilinden basın yayın organlarına ve hatta resmî yazışmalara kadar yaygın biçimde kullanılmıştır. Örneğin, Başbakan Refik Saydam'ın 1941'deki halkevlerinin kuruluşunun yedinci yıldönümü töreninde verdiği açılış nutkundaki "*Yıldönümünü kutlamakta olduğumuz bugün, yalnız Halkevlerinin ve Odalarının değil, bütün Türk camiasını bağrında toplayan Cumhuriyet Halk Partisinin de kültür ve devrim bayramıdır*" şeklindeki sözleri, bu tür bir kullanıma verilecek örneklerden yalnızca biridir.²⁰

Tören programına bando, koro, plak gibi araçlarla halkın millî duygu, düşünce ve inançlarının sembolü haline gelen İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtasının okunmasıyla başlanmıştır. Törenlerin vazgeçilmez unsuru haline gelen ve her yıl programdaki yerini alan marş, Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası, şehir mızıkası, Ankara Halkevi Korosu, Fatih Halkevi Korosu, Konservatuvar Korosu tarafından çalınarak ve söylenerek radyo yayınları ile Anadolu'nun her

¹⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşinleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) 490.1.0.0/10.51.3,7 Mart 1950; BCA. 490.1.0.0/5.22.6, 12 Şubat 1940.

¹⁶ BCA. 490.1.0.0/964.732.1, 1949.

¹⁷ BCA. 490.1.0.0/5.22.6,12 Şubat 1940.

¹⁸ BCA. 490.1.0.0/964.732.1,1949; "Halkevlerinin İlk Yıldönümü Cumaya Halkevlerinde Merasim Yapılacak", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1933, s. 1-2.

¹⁹ Türkkahraman, *age.* s. 135, 137.

²⁰ "Halkevleri Kutlama Töreni Dün Yapıldı Başvekilimiz Dr. Refik Saydam Bu Vesile İle Veciz Bir Nutuk Söyledi", *Ulus*, 24 Şubat 1941, s. 1-2.

yerinden dinlenmiştir. İstiklal Marşı'ndan sonra tören programına parti genel başkanı veya onun olmadığı durumda tayin edilen bir vekil tarafından verilen açılış nutku ile devam edilmiştir. Diğer halkevleri kendi programlarına halkevinde verilen ve radyoyla dinlenen açılış konuşması sonrasında başlayabilmiştir. Parti genel sekreterliği, açılış nutku sonrasında programa mümkün olduğunca halkevlerinin amaçları ve çalışmalarını ifade edecek nitelikte bir temsil gösterisi yapılarak devam edilmesini, buna imkân olmadığı durumlarda ise millî oyunların oynanabileceğini veya şiir okunup türkü söylenebileceğini belirtmiştir.²¹ İstiklal Marşı ve açılış nutkunun söylenmesi geleneği, yıldönümü törenleri için sabitlik arz etse de diğer etkinliklerin yapılması her yıl değişkenlik göstermiştir. Şiir ve müzik dinletileri, piyes, halk oyunu ve bale gibi sanatlara dair gösteriler ve çeşitli tür ve temalardaki sergilere yer verilmesi konusunda gerekli özen gösterilmiştir. Böylelikle Cumhuriyet rejiminin kültür ve sanat alanında sürdürdüğü girişimlerin toplu bir dökümü yapılmıştır.

Tören programına dair detaylar ve halkevleri hakkında kaleme alınan yazılar, çoğunlukla halkevlerine vurgu yapan büyük puntolu bir söz veya Atatürk, İsmet İnönü, Türk bayrağı, altı ok ve halkevi binaları gibi devrimin kültleşen imgeleri ile birlikte günler öncesinde olmak üzere gazetelerdeki yerini almıştır (bk. Ekler *Görsel 1,2*). Tören gününde halkevinin içi evlerin çalışmalarını gösteren haritalar, panolar, grafikler ve yayınların yanı sıra ideolojik söylemi pekiştirmeye yarayan slogan, Türk bayrağı, partinin sembolü altı ok, hem millî mücadeledeki kahramanlıklarıyla, hem de Cumhuriyet'i ve onun kültürel yuvaları olan halkevlerini kuran Atatürk ile onun ölümünden sonra cumhurbaşkanı seçilen ve karizmatik bir liderden sonra ülkeyi yönetme sorumluluğunu üstlenen Millî Şef İsmet İnönü'ye ait söz, büst, poster, resim ve fotoğraflarla donatılmıştır²² (bk. Ekler *Görsel 3*). Halkevinin içi ve sahnesinin tören günü için bu şekilde hazırlanması, vatandaşlara geçmişte verilen mücadeleler ile ulusal değerleri hatırlatma, minnet ve vefa duygularını uyandırma gibi manalar taşımaktaydı.

Ankara Halkevi'nin çalışmalarını yakından takip eden Atatürk²³ ve İsmet İnönü'nün törenlerde yer almaları törenin değerini daha da artırmıştır²⁴ (bk.

²¹ B.C.A. 490.1.0.0/5.22.6, 12 Şubat 1940; Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.70.

²² Hasan Ünder, "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, Cilt 2, Ed. Tanıl Bora - Murat Gültekinil, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 152-153; Said Mekki, "Bugün Halkevlerinin 5inci Yılı Kutlulanacak", *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1936, s. 1, 8.

²³ Çeçen, *age.* s. 132; Ceren Aygüt, *agm.*, s. 8.

²⁴ "Halkevindeki Törende Millî Şef Verilen Temsili ve Sergiyi Takdir Buyurdular", *Ulus*, 26 Şubat 1940, s. 1.

Ekler Görsel 4). Liderlerin törenlere izleyici olarak katılmaları, verdikleri nutuklar ve halkı selamlamaları halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Karşılıklı bu davranış refleksleri, duygu ve düşünsel açıdan devlet-halk bütünleşmesine ve ulusun ideal edilen birlikteliğine dair bir mahiyet taşımaktaydı. Liderlere duyulan minnet duygusunun yanı sıra yeni rejimin varlığının liderlere yönelik referanslar üzerinden yapılması, lideri etrafında kenetlenerek ona bağlılık gösteren bir toplum modeli yaratmak için hayatın her alanında lider imgesinin ön plana çıkarılmak istendiği düşüncesini akla getirmekte, bu tür bir akıl yürütmenin törenler üzerinden de yapılmasına imkân tanımaktadır.²⁵ Özellikle Mustafa Kemal, düşünceleri ve eserlerine bağlılık duyulan ve rejimle özdeş tutularak törenlerde en çok saygı gösterilen normalüstü bir kişi olarak belirmiştir.²⁶ Bununla birlikte dönemin ruhunun bir yansıması olarak yıldönümü anma törenlerinde parti genel sekreterleri ve halkevi başkanları tarafından verilen nutuklarda, törenler dolayısıyla gönderilen telgraf ve tebrik içerikli yazılarda, M. Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'ye karşı sevgi, saygı, övünç ve bağlılık dolu sözler ifade edilmiştir.²⁷

Halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenleri, evlerin memleket kültürüne ve inkılabına yönelik hizmetleri ile ülke kalkınması açısından taşıdığı anlamın hem sözlü hem de canlandırma yoluyla anlatılması istenerek tören programları nutuklar, türkü dinletileri, millî oyunlar ve piyesler gibi temsil gösterileri ve sergileri kapsayacak nitelikte hazırlanmıştır. Her ne kadar halkevlerinin siyasi kuruluşlar olmadığı ve kültürel kuruluşlar şeklinde çalıştıkları ifade edilse de halkevleri, partinin etkisi altında kalmış ve yeni rejimin ideolojisine uygun biçimde faaliyetlerini yürütmüştür.²⁸ Her yıl düzenlenen halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenleri de partinin halkevleri üzerindeki yaptırım, denetim ve yönlendirici etkisini açığa vurmaktadır. Tören programının içeriğinin nasıl olması gerektiğine dair halkevleri başkanlarına gönderilen örnek niteliğindeki programlarla törenlerin sınırları parti tarafından çizilerek kutlamalar konusunda halkevlerinin özgürce davranmalarının önüne geçilmiştir. Bunda, cumhurbaşkanından başbakana dek çok sayıda devlet erkânının törenlere katılıyor olması etkili olup o gün yaşanacak olası sıkıntılara karşı tedbirli olunmak istendiği dikkati çekmektedir. Öyle ki tören hazırlıkları, halkevleri başkanlarının parti genel sekreterliğine gönderdikleri o yıl yapılacak kutlama törenine ait programın tasdik edilerek geri bildirilmesiyle başlamıştır. Törenlerin

²⁵ Başbuğ, *age.* s. 144-145.

²⁶ Ünder, *age.* s. 151-152.

²⁷ *BCA*. 490.1.0.0/10.51.3, 7 Mart 1950; Cahit Güvenç, "Ankara Halkevinde", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, Mart 1947, s. 128-129.

²⁸ Şimşek, *age.* s. 95.

ne şekilde yapıldığı, nasıl geçtiği, kaç kişinin katıldığı, katılımcıların profillerinin kimlerden oluştuğuna dair tüm detayların bilgisi halkevi başkanı tarafından parti genel sekreterliğine gönderilen yazılarla bildirilerek partinin törenlere yönelik kontrol ve denetim mekanizması hayata geçirilmiştir.²⁹

İzleyici Kitleleri: Yeni Bir Anadolu İdeali

Halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenleri, Cumhuriyet'in kurucu kadroları,³⁰ askerî personeller, basın mensupları ve seçkin sınıfa dâhil insanlar ile halkın büyük çaplı katılımıyla devlet-halk bir aradalığı şeklinde kutlanmıştır.³¹ Törene katılanların büyük bir kısmını Cumhuriyet'in ilanı sonrasında çoğunluğu İstanbul'dan gelen bürokratlar, vekiller, memurlar, gazeteciler ve askerlerden oluşan³² seçkin sınıfa dâhil kişiler oluştursa da töreni izleyenler arasında yurdun dört bir yanından gelenler bulunmaktaydı. Nitekim Ankara Halkevi, memleketin çeşitli yerlerindeki halkevi üyesi vatandaşları törenlere katılmak ve bu günü daha anlamlı bir hale getirmek için Ankara'ya davet etmiştir.³³ Törenlere halkın ilgisi büyük olmuştur. Tören saati başlamadan halkevinin salonu dolup taşarken yer kalmadığı zamanlarda içeriye giremeyenler halkevinin etrafında toplanarak töreni radyo yayınlarına yer veren hoparlörden dinlemek zorunda kalmıştır.³⁴ Yeni rejimin sınıfsız-kaynaşmış toplum ideali vurgusu ve halkevlerine davet edilen Cumhuriyet'in genç-yaşlı, kadın-erkek her sınıftan vatandaşının törenlere gösterdiği büyük rağbet böylece törenlerde vücut bulmuştur (bk. Ekler Görsel 3). Gazeteci ve yazar Selami Başkurt, on sekizinci yıl töreninde bu durumu şu sözlerle özetlemektedir: “Saat 14. Programın başlamasına bir saat var. Şimdiden boş koltuk kalmamış. Ayakta duranlar çok. Ben de ayaktaayım; Zarif, temiz kadınların, görmüş geçirmiş yaşlıların, cumhuriyetten sonra nüfusa kaydolmuş delikanlıların, her sınıf insanın toplandığı halkevindeyim”.³⁵

²⁹ B.C.A. 490.1.0.0/10.51.3,7 Mart 1950; B.C.A. 490.1.0.0/964.732.1, 1949; B.C.A. 490.1.0.0/5.22.6, 12 Şubat 1940; İbrahim Azcan, *Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi*, Serander Yayınları, Trabzon, 2003, s. 14, 21; “Halkevlerinin Yıldönümü”. *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1941, s. 2.

³⁰ Hasar, agm., s.164.

³¹ Turan, agm., s. 1.

³² Yalım, age. s. 178.

³³ “Halkevlerinin Onuncu Yıldönümü”, *Ulus*, 22 Şubat 1942, s.1,4.

³⁴ “Memleketin 158 Yerinde Dün Yeni Halkevleri Açıldı”, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1939, s. 1,9.

³⁵ Selami Başkurt, “Halkevlerinde-Halkodalarının Yıldönümünde”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 4, Seri III, Sayı 39, Mart 1950, s. 116.

Halkevlerinin bu tür etkinlikler için hiç kimseye davetiye göndermeyeceği ve herkesin geliş sırasına göre içeri alınacağı CHP Halkevleri Öğreneğinin 19. maddesinde ve bazı gazete haberlerinde belirtilmişse de özellikle popülaritesi yüksek etkinliklerde devlet otoritesine saygı gereği cumhurbaşkanı, başbakan, meclis başkanı, vali, kaymakam, üst düzey askerî komutanları kapsayan protokol ve ailelerinin oturacakları koltuklar önceden ayrılmıştır (bk. Ekler Görsel 4).³⁶ Okul müdürleri, halkevi başkanları, çeşitli bakanlıklar ile kurumlarda çalışan kişilere törenlere katılım göstermeleri hususunda tek kişilik olduğu belirtilen davetiyeler bile gönderilmiştir.³⁷ CHP, özellikle aydın kesiminden halkevlerine göstermelerini beklediği desteği, törenlere gösterecekleri katılım yoluyla da görmek istediği ve bu hususta parti genel sekreterliğinin CHP İdare Heyeti Başkanlığına yazılar gönderdiği anlaşılmaktadır. Halkevi başkanlarına yazılan yazılarda da törende olması istenilen kişilere yönelik hatırlatmalar yapılmıştır. Örneğin, halkevlerinin kuruluşunun on sekizinci yıldönümü törenine orada bulunan idare amirleriyle askerî komutanlar, yargıç ve savcılar, öğretmenler, memurlar, belediye başkanı ve üyelerinin, genel meclis üyelerinin, basın mensuplarının, parti yetkilileri ile bütün aydınların ve geniş ölçüde halkın çağırılması talimatı verilmiştir.³⁸ Açılış törenine katılması istenilen her meslekteki bütün aydın kesim arasında toplumun geniş kesimini etkileyebileceğine olan inançla özellikle de öğretmenlerin katılımına dikkat çekilmiştir. Parti genel sekreterliği tarafından gazete olmayan yerlerde ilan ve benzeri araçlarla tüm herkese duyurulması yönünde bir direktifte bulunulmuştur.³⁹

Nutuklar: Cumhuriyet'in Bilançosunu Çıkarmak

Nutukları yeni rejim ile ilgili vatandaşların uyması gereken kurallar ile etki gücü yüksek öğretiler olarak gören parti,⁴⁰ mülki birimler ile halkevlerine gönderdiği yazılarda törenlerde verilecek nutukların uygun yerlere yerleştirilecek radyolar ile tüm memlekette dinlenilmesi talimatını vermiştir.⁴¹ Böylelikle büyük bölümü kırsalda yaşayan ve okuryazarlık seviyesi düşük olan ancak rejimin devamlılığını sağlayacak olan vatandaşlara nutuklar yoluyla partisine,

³⁶ Şimşek, *age.* s. 77, 222-223; “Halkevi Açılıyor”, *Hakimiyeti Millîye*, 18 Şubat 1932, s. 2; “Büyük İdeal Yolunda”, *Hakimiyeti Millîye*, 19 Şubat 1932. s. 1.

³⁷ B.C.A. 490.1.0.0/1020.926.1, 23 Şubat 1942.

³⁸ B.C.A. 490.1.0.0/10.51.3, 7 Mart 1950.

³⁹ B.C.A. 490.1.0.0/2.9.1, 7 Şubat 1934.

⁴⁰ Mustafa Oral, *CHP'nin Ülküsü*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2006, s. 57.

⁴¹ Işıl Çakan, *Konuşunuz Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004.

Cumhuriyet devrimleri ve liderlerine bağlı yeni bir ulus bilinci ve aidiyet duygusu kazandırılmaya çalışılmıştır.

Halkevleri CHP'nin yan kuruluşları olduğu için törenler İstiklal Marşı okunduktan sonra, başbakanın veya parti genel başkanının yaptığı açılış nutkuyla başlamakta, sonrasında halkevleri umumi genel başkanının ve her zaman olmasa da parti veya halkevi yetkilisinin yapacağı konuşmayla programa devam edilmekteydi (bk. Ekler *Görsel* 5).⁴² Nutuklarda evlerin bir yıllık çalışmaları tahlil edilmiş, gelecek yıl için planlanan faaliyetler anlatılmış ve o yıla kadarki Cumhuriyet'in maddi kazanımlarına dair bilanço ortaya çıkarılmıştır.⁴³ Halkevleri, inkılâpları ve altı ilkeyi yaymak, halkı eğitmek, hem halkın kendi içinde hem de halk ve devlet arasında kaynaşma meydana getirmek gibi vazifeler taşıması bakımından memleketin en önemli kültür kurumu olarak gösterilmiştir.⁴⁴ Hamasi bir tutumla Türk halkının Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği başarılar, Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde her alanda başlatılan ilerici hamleler ile bunların gerçekleşmesi için başta halkevleri olmak üzere ülkede yaşayan tüm vatandaşlara düşen görevler anlatılmıştır.⁴⁵

Güzel sanatların halk terbiyesi açısından önemi ve bu konuda halkevlerine düşen görevler, halkevlerinde gerçekleşen konferans, resim kursları ve sergiler gibi sanatsal faaliyetler ile partinin sanata yönelik destekleri gibi dönemin kültür ve sanatına dair gelişmeler nutukların konu repertuvarında yer almıştır. İsmet İnönü, halkevlerinin kuruluşunun ilk yıldönümü töreninin açılış nutkunda, halkevleri aracılığıyla ülke içerisinde bilimi ve güzel sanatları yaygınlaştırmak ve halkevlerindeki güzel sanatlara yönelik sevgiyi toplumun her kesimine ulaştırarak öğretmenin, partinin öncelikli hedefleri arasında olduğunu belirtmiştir.⁴⁶ Hedef kitleleri etkileme gücü yüksek olan ülke liderleri ve üst düzey devlet yöneticilerinin konuşmalarında güzel sanatları zikretmeleri, halkevleri rehberliğindeki yeni rejimin kültürel rotasını çizmek ve devletin ilgili kurum ve kuruluşlarını harekete geçirmenin yanı sıra bu yönde yapılacak çalışmalara ülke aydınını dâhil etmek, ya da onlara çağrı da bulunmak gibi bir anlam taşımaktadır.

⁴² “Halkevlerinin Yıldönümü İsmet Pş. Bugün Mühim Bir Nutuk Söyliyecek”, *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1934, s. 1.

⁴³ Yaşar, *age*. s.118; Azcan, 2003, s. 63; Kemal Turan, “On Birinci Yıl”, *Ulus*, 21 Şubat 1943, s. 1.

⁴⁴ Özdemir - Aktaş, *agm.*, s. 248.

⁴⁵ “Halkevlerinin Yıldönümü Bütün Memlekette Büyük Merasimle Kutulandı”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1937, s. 1,6.

⁴⁶ “Halkevlerinin 14üncü Yıldönümü”, *Tanin*, 25 Şubat 1946, s. 2; “Halkevleri Bayramı”, *Vatan*, 23 Şubat 1942, s. 1,3.

CHP tarafından halkevlerinin açılışının onuncu yıldönümü dolayısıyla 1942’de başlatılan “CHP Sanat Mükâfatı Serisi” ile her yıl farklı sanat dallarına ayrılan sanat ödülünü almaya hak kazanan adaylar ve gelecek senenin ödülünün hangi dala ayrıldığına bilgisi, halkevlerinin yıldönümü törenlerinde parti genel sekreteri tarafından verilen açılış nutuklarında duyurulmuştur.⁴⁷ CHP’nin sanat ödülleri ilk olan roman ödülünü kazanan Halide Edip Adıvar’ın “Sinekli Bakkal” romanı 1942 tarihindeki halkevleri onuncu yıldönümü töreninde⁴⁸, müzik⁴⁹ dalına ayrılan ikinci CHP sanat ödülünün sonucu ise 1943 yılında on birinci yıldönümü töreninde parti genel sekreteri tarafından verilen açılış nutkunda açıklanmış ve radyoyla diğer halkevlerinde yayımlanmıştır.⁵⁰ Gerekli hazırlıkların yapılamadığı gerekçe gösterilerek 1944 yılında ödül verilememiş; gelecek yıl her iki kola birden ödülün verileceği kararlaştırılsa da 1945 yılında ödül yalnızca piyes dalına ayrılmıştır. On üçüncü yıldönümü töreninde açılış nutkunda açıklanan piyes dalında birinci, ikinci ve üçüncüye verilecek ödül, başvuran eserlerin hiçbirinin sahne için gerekli özellikleri taşımamasından ötürü dağıtılamamış;⁵¹ bir perdelik komedi olarak yazılan ve konusunu köyden alan, teknik açıdan diğerlerine göre daha nitelikli bulunan Hamdi Olcay’a ait “Kafa Kağıdı” adlı eser şartnamede geçen 300 liralık ikramiye ile ödüllendirilmiştir (bk. Ekler Görsel 6).⁵² Şiir, mimari ve piyes dalına ayrılan 1946 yılı CHP Sanat Mükâfatının sonucu⁵³ ise halkevlerinin kuruluşunun on dördüncü yıldönümü töreninde “CHP Genel Sekreteri Nafî Atuf Kansu tarafından Partimizin, güzel bir gelenek olarak, kurduğu sanat mükâfatından, mimaride ve şiirde kazanmış arkadaşları

⁴⁷ Esra Özkan Koç, *1940-1950 Arasında Türkiye’de Kültür ve Sanat*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2021, s. 182-184.

⁴⁸ “2500 Liralık Mükâfat Alacak Eser Dün Seçildi”, *Ulus*, 21 Şubat 1942, s. 1, 5.

⁴⁹ Ulvi Cemal Erkin’in Piyano Konsertosu, Adnan Saygun Yunus Emre Erkin’in Piyano Konsertosu, Adnan Saygun’ın Yunus Emre Oratoryosu, Hasan Ferit Alnar’ın Viyolonsel Konsertosu’na 1000’er liralık ödül verilmiştir. “CHP Sanat Mükâfatı”, *Ulus*, 22 Şubat 1943, s. 2.

⁵⁰ “CHP Sanat Mükâfatı”, *Ulus*, 22 Şubat 1943, s. 2.

⁵¹ Hakan Uzun, “Türkiye’de Sanat Ve Sanatçıların Teşvik Ve Ödüllendirilmesi: “Cumhuriyet Halk Partisi Sanat Mükâfatı” Yarışması”, *Türkiye’de Mecmuası*, Cilt 28, Sayı.1, 2018, s. 216, 223.

⁵² “C.H.P. 1945 Sanat Mükâfatı”, *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt 7, Sayı 83, 1 Mart 1945, s. 326.

⁵³ Şiir dalında birinciliği “35 Yaş” adlı şiiri ile Cahit Sıtkı Tarancı, ikinciliği “Gavur Dağlarından İbare” isimli şiiriyle Atilla İlhan, üçüncülüğü “Cebbaroğlu Mehmed” adlı şiiriyle Fazıl Hüsni Dağlarca kazanmıştır. “Halkevlerinin Yıldönümü”, *Tanin*, 24 Şubat 1946, s. 1, 6; Özkan Koç, *age*. s. 194. Mimari daldaki birinciliği Nezahat Sugüder, Halit Femir, Feridun Akozan, Maruf Önal’ın ortak hazırladığı proje, ikinciliği Yüksek Mimar Nejat Gökbelen’in hazırladığı proje, üçüncülüğü Yüksek Mimar Asım Mutlu’nun projesi ile Yüksek Mimar İzzet Baysal’ın hazırladığı proje kazanmıştır. Piyes dalında ödül vermeye değer nitelikte eser bulunmamıştır; bk. “Bir Bilanço”, *Ulus*, 24 Şubat 1946, s. 4; Özkan Koç, *age*. s. 192.

şimdi bildirmekle, ayrıca zevk duyacağım...” sözleriyle açıklanmıştır.⁵⁴ 1947 yılında piyes dalında ayrılan ödülü vermek için toplanan jüri kararına şartnameye uygun hareket etmedikleri gerekçesiyle CHP Genel İdare Kurulu’nun karşı çıkmasıyla yaşanan kriz etkisiyle olacak, on beşinci yıldönümü töreninin açılış nutkunda o yılın ödül sonucu açıklanmamıştır. 1947 yılındaki ödül dışarda tutulacak olursa CHP, sanatçıyı teşvik etmek için başlattığı sanat ödüllerinin kazananlarını nutuklar yoluyla duyurarak bir bakıma kültür ve sanatı destekleyici tutumunu, törende kendisini büyük bir dikkatle dinleyen vatandaşlara göstermeye çalışmıştır. Hatta kendi ideolojisinin aktarılması noktasında politikalarının tamamlayıcı unsuru olarak gördüğü sanatı, nutuklar yoluyla kitlelere telkin etmiştir.

Şiir ve Müzik Dinletileri

Halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenlerinde millî duyguları, millî ülkü ve idealleri yansıtan en etkili edebî türlerden olan şiirlere de yer verilmiştir.⁵⁵ Şiirlerde, millî mücadele ruhu, vatan sevgisi, inkılap inancı ve halkevlerinin inkılap açısından önemine vurguda bulunulurken, halkevlerinin mimarı ve Cumhuriyet’in kurucusu Atatürk’ten de övgü dolu sözlerle bahsedilmiştir. Örneğin, halkevlerinin kuruluşunun yedinci yıldönümü töreninde, B. Kemal Çağlar tarafından okunan kendisine ait şiiri “Halkevi Çocuğu”nda devrim için önemli tarihi gün ve olaylara da atıflar yapılarak yeni rejimin kültürel sözcülüğünü üstlenen halkevlerinde yetişen ve inkılap yolunda ilerleyen gençlerin sahip olduğu değerlerden ve gelecek ideallerinden söz edilmiştir.⁵⁶ Ayrıca “ulusun babası”, “kurtarıcısı” ve “öğretmeni” olarak görülen⁵⁷ Mustafa Kemal’e olan inanç ve bağlılık duygusu ile onun izinde olunduğu vurgulanmıştır (bk. Ekler *Görsel* 7). Parti genel sekreterliği tarafından bazı törenler öncesinde o yılki törende okunması istenilen şiirlerin bilgisi veya şiirin yazılı olduğu metnin paylaşıldığı bile olmuştur. Örneğin, 1934 yılı kutlama töreninde söylenmek üzere devrim şairi olan Behçet Kemal Çağlar’ın halkevleri ve Kemalettin Kami Kamu’nun Sakarya Savaşı’nı anlatan şiirlerinin gönderildiğini bildiren bir yazı yazmıştır.⁵⁸

1945 yılında kutlanacak olan on üçüncü yıldönümü töreninde okunmak üzere halkevi konulu şiirler ile bunları okuyacak yetenekli kişiler ve halk

⁵⁴ “Halkevlerinin Yıldönümü”, *Tanin*, 24 Şubat 1946, s.1, 6; Uzun, agm., s. 225.

⁵⁵ B.C.A. 490.1.0.0/5.22.6, 12 Şubat 1940.

⁵⁶ “Halkevleri Kuruluşunun 5inci Yıl Dönümü”, *Ulus*, 21 Şubat 1937, s. 1.

⁵⁷ Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 270.

⁵⁸ B.C.A. 490.1.0.0/2.9.1, 7 Şubat 1934.

şairlerine ihtiyaç duyulduğu, bu doğrultuda diğer halkevleriyle iş birliğine gidildiği anlaşılmaktadır. Konya, Adana, Erzurum, Eskişehir, Mersin, Artvin, Kars, Bursa ve Zonguldak Halkevleri parti genel sekreterliğinin törene katkı sunmasını istediği evler arasındadır.⁵⁹ Memlekette halkevi temalı şiirlerin ve şiirleri okuyacak kişilerin yeteri kadar olmayışı, tören programlarında şiir dinletilerine yer vermek isteyen partiyi bu yönde bir arayışa yöneltmiş olmalıdır.

Milliyetçilik ilkesi doğrultusunda yön verilen kültür politikalarının temel söylemi, rotasına Batıyı yerleştiren ancak Türklerin tarihini İslamiyet öncesi kaynaklarda arayan ve ulusun kültürel olarak arkeolojisini çıkarmayı amaçlayan millî kültür anlayışıdır. Halk kültürü, millî kültür yaratmak noktasında asıl malzeme olarak görülürken⁶⁰ halk sanatçısı ise şiiriyle, sazıyla halkın içindeki özü ortaya çıkarmakla görevlendirilmiştir.⁶¹ Ulusal birlik ve beraberlik, Cumhuriyet, Atatürk, halkevleri, Köy Enstitüleri, vatana bağlılık gibi konular ile yaşadığı toplumun gerçeklerini eserlerinde işleyen ve Cumhuriyet döneminde halk şiiri ile halk müziğinin yerleşmesinde rol oynayan Âşık Veysel Şatıroğlu'na kuruluş yıldönümü tören günlerinde yer verilmesi, devletin bu dönemde izlediği milliyetçi kültürel politika ile uygunluk göstermektedir.⁶² Diğer yandan ise sanatçının törenlerdeki varlığı, hem kendisinin, hem de temsilcisi olduğu halk sanatının toplum içinde tanınırlığın artmasında etkili olmuştur.

Kültür ve sanatı biçimlendiren millîlik düsturu, pek çok alanda olduğu gibi müzikte de karşılık bularak bu yönde araştırmalar yapmayı gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda Anadolu köylerine geziler düzenlenerek, Batı çizgisinde modern bir Türk müziğinin yaratılmasında ana malzemeler olarak kullanılacak olan halk şarkıları ve ezgileri toplanmıştır.⁶³ Müzik alanında bir yandan millî ve türdeş, diğer yandan ise Klasik Batı Müziği teknikleriyle medeni bir tını verecek sentezci yeni bir anlayış benimsenmiştir.⁶⁴ Mandolin, bando ve yaylı sazlar orkestraları gibi Batı tipi topluluklar kurularak Batı müziği armoni kuralları ile millî halk

⁵⁹ B.C.A. 490.1.0.0/964.732.1,1949.

⁶⁰ Özgür Balkılıç, *Cumhuriyet, Halk ve Müzik*, Tan Kitabevi Yayınları, 2009, s.10, 20.

⁶¹ Başbuğ, *age*. s.156.

⁶² “B. Nafî Atuf Kansu Halkevleri Faaliyetinin Bir Bilançosunu Yaptı”, *Ulus*, 24 Şubat 1941, s. 1, 4; “Halkevlerinin Yıldönümü 19 Şubat”, *Ulus*, 17 Şubat 1950, s. 1, 2.

⁶³ Sibel Bozdoğan, “Modern Türkiye’de Sanat ve Mimari: Cumhuriyet Dönemi”, *Türkiye Tarihi 1839-2010*, Ed. Reşat Kasaba, Çev. Zuhâl Bilgin, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 473.

⁶⁴ Füsun Üstel, “1920’li ve 30’lu Yıllarda “Millî Musiki” ve “Musiki İnkılabı”, *Cumhuriyet’in Sesleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 49.

müziği yeniden yorumlanmıştır.⁶⁵ Halkevlerinin kuruluşunun dördüncü yıldönümü kutlama töreninde, Adnan Saygun'un idaresindeki halkevinin genç kız ve erkeklerden oluşan korosunun bir arada söylediği “Özsoy” piyesinin giriş bölümü, “Zile” türküsü ve koro etüdüyle söylenen “Gençlik Yürüyor” marşı⁶⁶ ve sonrasında Alman şef Ernst Praetorius'un idaresi altında Hasan Ferid Alnar, Ulvi Cemal Erkin ve Necil Kazım Akses gibi genç bestecilere ait “Prelüd ve İki Dans”, “Zeybek Çiftetelli”, “Bir Yaz Hatırası” ve “Şiir” adlı eserlerin Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası tarafından seslendirilmesi⁶⁷ ve yedinci yıldönümü töreninde Hasan Ferid Alnar, Necil Kazım Akses, Adnan Saygun ve Ulvi Cemal Erkin tarafından verilen modern Türk müziği festivali, halk müziğinde yer alan zengin motiflerle modern müziğin birlikte sunulmasına dair örnek teşkil etmektedir.⁶⁸

Alaturka müzik olarak nitelendirilen klasik Türk müziğinin devlet tarafından kısıtlanması ile özellikle ulus devletler için köklerle bağlantı kuran ve millî birlik ve beraberlik ile toplumsal aidiyet duygularını uyandıran bir değer olarak görülen halk müziğine⁶⁹ ve millî saz topluluğu çalışmalarına hız verilmiştir.⁷⁰ CHP, halk kültürü açısından önem arz eden halk türkülerinin⁷¹ tanınmış olanlarının belirlenerek korolarca söylenip yayımlarını sağlamak için çalışmalar yapması yönünde halkevlerine talimat vermiştir. Zira halkevlerinin güzel sanatlar şubesinin müzik kısmı Türk halk müziğinin incelenmesi, millî türkü ve marşlarının öğretilmesi gibi görevlerden sorumluydu.⁷² Ankara Halkevi, hemen hepsi halkevine üye olan gençlerden oluşan bir koro kurarak partinin söz konusu direktifini yerine getirmiştir. Halkevi korosu, köylerden derleyip notaya aldıkları ve söylemeye geçtikleri parçaları müzik politikaları doğrultusunda modernize ederek halkevlerinin kuruluşunun on birinci yıldönümünde halkın

⁶⁵ Can Eren Yıldız - İsmet Doğan, “Halkevlerinde Halk Müziği Çalgı Toplulukları”, *İdil*, Sayı 89, Ocak 2022, s. 116.

⁶⁶ “Halkevlerinin Yıldönümü ve Yeni Otuz Üç Evin Açılışı”, *Ulus*, 24 Şubat 1936, s. 1.3.

⁶⁷ “N. Kansu'nun Halkevleri Hakkında Söylevi”, *Ülkü Halkevi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 37, Mart 1936, s.6.

⁶⁸ “Ankara Halkevinde Dün Yapılan Büyük Kutlama Töreni”, *Ulus*, 22 Şubat 1937, s. 4.

⁶⁹ Cenk Güray, “Cumhuriyet Politikalarının Halk Müziğine Yaklaşımı: Bir Toplumsal Dönüşüm Modeli”, *Cumhuriyetin Müzik Politikaları*, Der. Fırat Kutluk, H2O Kitap, İstanbul, 2018, s. 20.

⁷⁰ Yıldız, Doğan, agm., s. 116.

⁷¹ Alperen Kınık, *Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Tiyatrosunda Folklorik Unsurlar*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022, s. 35.

⁷² *Ankara Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Hususi Çalışma Talimatnamesi*, Ulus Matbaası, Ankara, 1935, s. 5.

beğenisine sunmuştur.⁷³ Nedim Otyam idaresindeki koro, “Köyde Halkevi Gezisi” adlı müzik ile devamında seslendirilen “Eşmekaya”, “Halay Havası”, “Topal Koşma”, “Çocuklar”, “Mor Menekşe”, “Ebe Hanım” gibi çeşitli yörelere ait türküler ile yeni rejimin müzik sanatı idealini hayata geçirmiştir.⁷⁴

Partinin direktifleri ile alınan karar doğrultusunda, Ankara Halkevi’nin yıldönümü törenlerine katkı sunmaları amacıyla halkevinin davetiyle başkente gelen halkevlilerin aralarında müzisyenler de bulunmaktaydı. On birinci yıldönümü törenine Kadıköy Halkevi Yaylı Sazlar Orkestrası,⁷⁵ on üçüncü yıldönümü törenine Kadıköy Halkevi’nin amatör orkestrası ile İzmir Halkevi müzisyenleri⁷⁶ ve on altıncı yıldönümü törenine Konya, Çorum ve Giresun Halkevleri katılım göstermiş ve halktan toplayarak notaya geçirdikleri parçaları konserlerinde seslendirmişlerdir (bk. Ekler *Görsel 8*).⁷⁷ Halkevinin davetlisi ve misafiri olarak törenlerde müziklerini icra eden halkevleri, böylelikle kendi yörelerinin müzik zevki ve anlayışını başkent Ankara’da tanıttıma imkânı bulmuşlardır.

Halk türkülerinin yanı sıra Batı müzik zevkinin halka tanıtılıp sevdirmesi adına tören programlarında bu müzik türüne de yer verilmiştir. Örneğin, 1943 yılındaki törenin müzik programı Mozart, Vivaldi, Shoper, Çaykovski gibi sanatçıların eserlerinin de yer aldığı Bülent Tarhan idaresindeki Kadıköy Halkevi amatörler orkestrasının konseriyle başlamıştır.⁷⁸ 1946 yılındaki yıldönümü töreninde Müfit İmşir’in idaresindeki halkevinin yaylı sazlar orkestrası tarafından ünlü besteci Edward Elgar’ın “Yaylı Çalgılar Orkestrası İçin Serenat” ve Mozart’ın “Küçük Bir Gece Müziği” adlı eserlerinin çalındığı konser de aynı şekilde Batı müziğinin toplum içinde yaygınlık kazanmasına yönelik bir kaygıyla icra edilmiştir.⁷⁹ Törenlerde farklı tür ve tekniklerle icra edilen müzikler, dönemin müzik anlayışını ve beğenisini yansıtmakta ve yeni rejimin bu alandaki ilerlemelerini törenler yoluyla halka sunmaktaydı. Müzik kültürü yeni oluşmakta

⁷³ “Ankara Halkevi’nin Genç Korosu”, *Ulus*, 21 Şubat 1943, s. 4.

⁷⁴ “Başvekilimiz B. Saraçoğlu Halkevlerinin 11inci Yıldönümü Törenini Yarın Bir Nutukla Açacak”, *Ulus*, 20 Şubat 1943, s. 1, 4.

⁷⁵ “Kadıköy Yaylı Sazlar Orkestrası Ankaraya Gitti”, *Akşam*, 20 Şubat 1943, s. 4.

⁷⁶ “İzmir Halkevi Müzikçileri Ankarada”, *Ulus*, 26 Şubat 1945, s. 6.

⁷⁷ Hamdi Olcay, “Halkevleri ve Halkodaları”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 15, Mart 1948, s. 120-121.

⁷⁸ Başvekilimiz B. Saraçoğlu Halkevlerinin 11inci Yıldönümü Törenini Yarın Bir Nutukla Açacak, *Ulus*, 20 Şubat 1943, s. 1, 4; Karadağ, *age.* s. 84.

⁷⁹ “Halkevi Bayramını Bugün Kutluyoruz”, *Ulus*, 24 Şubat 1946, s. 2; “Halkevleri Bayramı Dün Kutlandı”, *Ulus*, 25 Şubat 1946, s. 1-2.

olan toplumun bu yöndeki zevkinin artırılması, unutulmuş halk türkülerinin hep bir ağızdan söylenerek hatırlanması ve Batı müziğine maruz bırakarak halkın bu müziğe alıştırılması noktasında törenlerin uygun bir ortam yarattığı söylenebilir.

Halk Oyunları: Anadolu'dan Başkente Taşınan Kültür

Anadolu'nun kültürel açıdan çeşitliliğine vurguda bulunan ve bulunduğu çevrenin kültürel değerlerini ve geleneklerini harekete dayalı biçimde aktaran halk oyunlarından geniş kitleler üzerinde yaratacağı olumlu etkiler sebebiyle halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenlerinde de yararlanılarak izleyicilerin törene ilgisi canlı tutulmaya çalışılmıştır. Törenlere katkı sunmaları için Ankara Halkevi'nin davetlisi olarak başkente gelen halkevi üyeleri, geldikleri yerle özdeşleşen halk oyunlarını yöresel kıyafetler giyerek temsil etmişlerdir. Örneğin, halkoyunları bakımından dolu bir programa sahip olan dokuzuncu kuruluş yıldönümü töreninde, Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencileri ile onlardan sonra sahne alan Sivas, Çorum ve Bolu Halkevlerinden gelen ekiplerin oynadığı horon, halay, bar, kaşık, kılıç ve zeybek oyunları izleyicilere keyifli dakikalar yaşatmıştır.⁸⁰ Törene katılan gazeteci Burhan Belge, *Ulus* gazetesinde yer alan yazısında, törene damgasını vuran halk oyunlarının kamusal hayatta kullanımı ve Türk sanatının gelişiminde üstlendiği rolle ilgili olarak şu yorumlarda bulunmuştur:⁸¹

“- Bu halk oyunlarını bütün liselerde tamim etmeli. Ve Türk baloları, bu oyunlarla açılmalı-Saziyle ve sözüyle halkın gönlünü bulmağa muvaffak olan Genç Osman'ın muadilleri, başka memleketlerde kendilerine büyük şöret yapmış olan kabare sanatkârlarıdır. -Korolara ve balelere ehemmiyet vermeliyiz. Bunlarsız, Türk operası vücut bulamayacaktır. -Sivas ve Çorumluların raksta gösterdikleri asalet, millet seciyemizin bir delili ise, oyunlarındaki güzellik ve zenginlik de Türk folklorunun bizi artık çağırmakta olduğuna alamettir. -Folklorunu ele geçiremeyen millet, sanatını elden kaçırmış demektir”.

1942'deki halkevlerinin onuncu kuruluş yıldönümü töreninde memleketin çeşitli bölgelerinden katılan halkevlerinin yöresel halk oyunları⁸², on dördüncü yıldönümü töreninde Gaziantep Halkevi'nin oynadığı zifir, şirinnar, çibikli, dokuzlu oyunları, onlardan sonra Trabzonlu gençlerin sahne alarak oynadıkları

⁸⁰ “Halkevlerinin 9uncu Kuruluş Yıldönümü Kutlama Töreni”, *Ulus*, 22 Şubat 1941, s. 1,4; “Halkevlerinin Dokuzuncu Yıldönümü”, *Ulus*, 23 Şubat 1941, s. 1.

⁸¹ Burhan Belge, “İnsan ve Kültür: Ankara Halkevi'nde”, *Ulus*, 27 Şubat 1941, s. 2.

⁸² “Ankara Halkevi'nde Milli Oyunları Seyrederken”, *Ulus*, 23 Şubat 1942, s. 4; Kemal Zeki Gençosman, “Dünkü Halk Bayramı”, *Ulus*, 23 Şubat 1942, s. 2.

horon, sallama, titreme ve bıçak oyunları⁸³, on beşinci yıldönümü töreninde Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Ege Bölgesi'ne ait zeybek oyunu ile Artvinlilere ait atabarı, delihoron, sasa, muratlı ve atlama oyunları büyük beğeni toplamıştır⁸⁴ (bk. Ekler *Görsel* 9-10). Halkevi üyelerinin oynadıkları halk oyunları, tıpkı müzik sanatında olduğu gibi geldikleri yerin kültürünün tanıtılmasına, toplumsal dayanışma ve kültürel kaynaşmanın sağlanmasına olanak tanımıştır. Yazar Kemal Zeki Gençosman bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir:⁸⁵

“Ankara bayramını, dadaşlar Başbarlarıyla açtılar; Balıkesirliler zeybekleriyle kapadılar. Anadolu'nun iki yakası, kalbinin en sıcak köşesinde yan yana geldi. Ve arada, orta yayla, İpekova, Karadeniz konuştular. Biz, gerçekten yurdumuzu ve bu yurttan oturanları iyi tanımıyoruz. Bu eksikliğimizdir. Bir iki yıldan beri Halkevi bayramları, uzakları yakına getirerek, tanışma fırsatı veriyor. Tek başına bu bile, teşekkürle layık bir hizmettir. Gönül istiyor ki, yılın her bayramı böyle yakınlaşmalara vesile olsun!”

Diğer yandan törenlerde birbirlerinin gösterilerini seyretme ve karşılaştırma imkânı bulan halkevliler, oyun kültürünün yurt genelinde yerleşmesinde etkili olmuştur. Kültür ve sanatta ulusal değerlere yönelen anlayışın yansımalarından biri olan halk oyunlarının halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenlerindeki varlığı, Anadolu ve Türk insanının folklorik açıdan tanıtılması isteği ile ortak duygu ve düşünce etrafında insanları birleştirme ve onlara eğlenceli vakitler geçirme gibi ulusal amaçlara hizmet eden bir anlayışa karşılık gelmektedir.

Piyes Temsilleri ve Film Gösterimi

Halkevlerindeki tiyatro çalışmaları temsil şubeleri tarafından yürütülmekteydi. 1940 yılındaki Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nde bu şubelerin amacı, bulundukları yerin tiyatro ihtiyaçlarını gidermek, gençlerin fikir, sanat ve dil eğitimlerine yardımcı olmak, memleket için faydalı telkinlerde bulunmak olarak belirtilmiştir.⁸⁶ Halkevlerinde oynanan çoğu oyun; Kurtuluş Savaşı, kahramanlık, vatanseverlik, Cumhuriyet, Atatürk ve İnönü'ye bağlılık, laik yaşam ile yeni Türkiye'nin ideallerini yansıtan ve Osmanlı Dönemi'ni eleştiren telkin yönü güçlü eserlerdir.⁸⁷ Halkı aydınlatarak ulusal bilinci

⁸³ “Halkevleri Bayramı Dün Kutlandı”, *Ulus*, 25 Şubat 1946. s. 1-2; Hamdi Olcay, “Ankara Halkevinde Bayram”, *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt 9, Sayı 107, 1 Mart 1946, s. 303.

⁸⁴ Güvenç, agm., s. 128-129.

⁸⁵ Kemal Zeki Gençosman, “Dünkü Halk Bayramı”, *Ulus*, 23 Şubat 1942, s. 2.

⁸⁶ *Halkevleri Çalışma Talimatnamesi*, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1940, s. 13-15.

⁸⁷ Şerafettin Zeyrek, *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları*, Anı Yayınları, Ankara, 2006, s. 65.

geliştiren⁸⁸ ve inkılap ruhunu ülküselleştiren temsillerin yanında, çağdaş Batı dünyasının kültür düzeyine ulaşmak ve bu yönde bir ilerleme kat etmek için Türkçeye adapte edilen Batı klasikleri sahnelenmiştir.⁸⁹

Halkevlerinin kuruluş yıldönümü tören programları gerek Ankara Halkevi temsil kolunun gerekse başka halkevlerine üye grupların sergilediği piyes temsilleri bakımından zengindir. Diğer etkinliklerin varlığı göz önünde bulundurularak çoğunlukla piyes seçiminde perde sayısı az olanlara törenlerde yer verildiği dikkati çekmektedir. Halkevlerinde en çok temsil edilen ve perde sayısı fazla olan “Akın, Özyurt, Çoban İstiklal, Mete, Yarım Osman, Mavi Yıldırım” gibi oyunlara tören programlarında yer verilmemiş olması süreyi aşmamak kaygısıyla ilgili olmalıdır. Onlar yerine başta Ankara Halkevi’nin temsil kolu (bk. *Ekler Görsel 11*) olmak üzere diğer halkevlerinin temsil şubeleri tarafından müzik sanatından da yararlanarak oynanan ve çoğunlukla toplumsal yaşamın gerektirdiği ahlaki değerler, birey-toplum çatışması ve aile ilişkilerindeki sorunları işleyen amatör nitelikteki oyunların sahnelendiği dikkati çekmektedir. Halkevlerinin kuruluşunun on birinci yıldönümünde Ankara Halkevi korosu ve küçük orkestrası tarafından sahnelenen ve köyde bir halkevi gezisini canlandıran “Yurttan Yedi Damla” temsili,⁹⁰ on ikinci yıldönümünde Eminönü Halkevi’nin dans ve balet kursları öğrencileri tarafından müziği genç besteci Ahmed Adnan Saygun’a ait olan “Bir Orman Masalı” adlı altı tablolu temsili,⁹¹ on dördüncü yıldönümü töreninde Ayvalık Halkevi’nin temsil kolu tarafından sahnelenen, aile ve toprak konusunu işleyen “Kimsesizler” adlı piyesin ikinci perdesi,⁹² (bk. *Ekler Görsel 12*) on altıncı yıldönümü töreninde bir perdelik “İhtiyar Kız” adlı komedi oyunu,⁹³ on yedinci yıldönümünde halkevinin yetenekli gençlerinden oluşan temsil kolları tarafından sahnelenen “Yalnız” adlı temsili⁹⁴ bu tür oyunlar arasındadır.

⁸⁸ Ceren Aygüt, “Ankara Halkevi’nde Sahne Sanatları Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar: Genel Bir Değerlendirme”, *Görünüm*, Sayı 14, 2024, s. 7.

⁸⁹ Suna Aydın Altay, “Modernite, Terbiye ve Bellek: Erken Cumhuriyet Dönemi Başkent Ankara’da Tiyatro Sahnesi”, *CTAD-Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 19, Sayı 38, Özel Sayı 2023, s. 848.

⁹⁰ “Halkevleri Bayramı”, *Akşam*, 22 Şubat 1943, s. 1.

⁹¹ Hamdi Olcay, “Halkevlerinin Onikinci Yıldönümü”, *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt 5, Sayı 59, 1 Mart 1944, s. 319.

⁹² Olcay, agm., s. 303; “Halkevleri Bayramı Dün Kutlandı”, *Ulus*, 25 Şubat 1946, s. 1-2.

⁹³ Olcay, agm., s. 120-121.

⁹⁴ Selami Başkurt, “Halkevleri Bayramı”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 27, Mart 1949, s. 129-130.

Halkevleri bayramlarında sahnelenen temsillerden bir bölümünü de millî mücadele dönemini, vatan sevgisini, Türk halkının kahramanlıklarını ve zaferlerini, Osmanlı öncesinin Türk tarihini, Cumhuriyet rejiminin ilkelerini, kazanımlarını ve ideallerini, köy ve şehir ile birey ve toplum çatışması üzerinden anlatan oyunlar oluşturmaktadır. Halkevlerinin birinci kuruluş yıldönümü töreninde oynanan ve Cumhuriyet'in ilanı sonrasında biri kadın, diğeri ise erkek olan çalışkan ikiz kardeşlerin geçimlerini sağlamak için giriştikleri büyük mücadele ve bütün güçlüklerle rağmen başarıya ulaşmaları konusunun işlendiği Aka Gündüz'ün "İkizler" adlı piyesi,⁹⁵ ikinci yıldönümü töreninde Münir Hayri Egelî'nin o yıldönümünü kutlamak için özel olarak yazdığı, Osmanlı öncesi Türk tarihine ve Türk büyüklerine övgüde bulunan ve Ankara Halkevi temsil şubesinin genç amatörleri tarafından sahneye aktarılan "O ve Biz" isimli millî revüsünün temsili gerçekleştirilmiştir.⁹⁶ İzleyenler arasında Gazi M. Kemal'in de yer aldığı "O ve Biz" adlı piyeste, Osmanlı Devleti'nin köye ve köylüye bakışı, eğitimi, tiyatro ve sanat anlayışı ile Cumhuriyet Türkiye'sinin karşılaştırılırken M. Kemal Türk tarihinin en önemli figürü olarak gösterilmiştir⁹⁷ (bk. Ekler Görsel 13-14).

Türklerle kendi geçmişleri ve ulusal kimlikleri için kıvanç duygusunu aşıl原因 ve dünyanın en yüksek uygarlıklarının yaratıcısı olarak Türkleri gören Türk Tarih Tezi,⁹⁸ dönemin kültür ve sanat hayatına yansımıştır.⁹⁹ Dönemin ilk oyunlarında Türklerin kendi tarihi ve kültürel geçmişleri ve ulusal kimlikleri ile gurur duymalarına yönelik yapılan bu vurgu görülmekte; Türkler medeniyeti dünyaya yayan uygar bir devlet olarak gösterilmekteydi. 1938'de, halkevlerinin kuruluşunun altıncı yıldönümü töreninde temsili gerçekleşen "Timur", B. Kemal Çağlar tarafından Türk Tarih Tezinin etkisinde kalınarak yazılan dört perdelik tarihi bir piyestir.¹⁰⁰ Piyeste Timur yalnız Türklerin değil, tüm dünyanın en büyük cihangiri olarak gösterilmiş ve Türklerin en eski yurdu olan

⁹⁵ "Halkevleri Bugün Her Tarafta Büyük Merasim Yapacak", *Akşam*, 24 Şubat 1933, s. 1-2; Metin Oktay, *Aka Gündüz'ün Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2008, s. 142-143.

⁹⁶ "Halkevlerinin Yıldönümü Bu Cuma Günü ve Gecesi Merasimle Kutlanacak", *Cumhuriyet*, 21 Şubat 1934, s. 2.

⁹⁷ "Halkevleri Yıldönümü "O ve Biz" Revüsü", *Hâkimiyeti Millîye*, 23 Şubat 1934, s. 5; "Gazi Hz. Halkevinde Dün Revüyü Seyrettiler", *Hâkimiyeti Millîye*, 26 Şubat 1934, s. 1.

⁹⁸ Zürcher, *age.* s. 282.

⁹⁹ Esra Özkan Koç, "Türk Tarih Tezinin Kültür ve Sanata Yansımaları", *Cumhuriyet'in 100. Yılında Sanat Tarihi Çalışmaları*, Ed. Esra Halıcı - Burak Muhammet Gökler, Fenomen Yayıncılık, 2023, Ankara.

¹⁰⁰ "Timur Piyesinden Bir Parça", *Ülkü Halkevi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 61, Mart 1938, s. 74-75.

Anadolu'nun eninde sonunda Türklerin olacağı, burada hüküm süren halkların kendi aralarından çıkacak bir şefin peşinden giderek Anadolu'nun istiklale kavuşacağı anlatılmıştır. Türk tarihinin en üst mertebesinin ise Kemalizm olduğu vurgulanmıştır.¹⁰¹

"CHP 1945 Yılı Sanat Mükâfatı" jürisince dili ve konusu bakımından beğenilerek ödüle layık görülen ve bir Anadolu köyünde ailelerinin engellemelerine rağmen Medeni Kanunu'nun kendilerine tanıdığı haklar sayesinde iki gencin birbiriyle evlenmesini konu edinen genç tiyatro yazarı Hamdi Olcay'a ait "Kafa Kâğıdı" adlı bir perdelik piyes,¹⁰² ödül aldığı yılda, halkevlerinin kuruluşunun on üçüncü yıldönümü töreninde sahnelenmiştir.¹⁰³ Yine Hamdi Olcay tarafından yazılan ve on sekizinci yıldönümünde temsil edilen "Günlerden Bir Gün" adlı piyeste,¹⁰⁴ bir Anadolu köyünden hareketle Türk köylüsünün Millî Mücadele döneminde gösterdiği cesaret ile vatanseverliği anlatılmıştır.¹⁰⁵ Devrim ilkeleri ile inkılaplarını halka benimsetmenin en etkili yollarından biri olan piyeslerden partinin de yararlandığı ve kendi siyasi ve ideolojik hedefleri için bu tarz eserler yazdığını ve bunlara halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenlerinde de yer vererek geniş kitlelere seslenmek istediği anlaşılmaktadır. Kemalizm'in kökleşmesini amaçlayan oyunların yanı sıra halkın tiyatro gereksinimini karşılamak, tiyatronun eğitici ve eğlendirici özelliklerinden faydalanmak amacıyla¹⁰⁶ Batı klasiklerinden tercüme edilen oyunların temsiline de yıldönümü bayramlarında yer verilmiştir. Bunlar arasında, halkevlerinin kuruluşunun üçüncü yıldönümü töreninde klasik eserlerden biri olan Goethe'nin "İfigenia"sının bir perdesi,¹⁰⁷ beşinci yıldönümünde Shakespeare'in "Venedik Taciri"nin üç perdelik piyesi,¹⁰⁸ on beşinci yıldönümünde Bedrettin

¹⁰¹ N. Uluğ, "Timur", *Ulus*, 10 Mart 1938, s. 4.

¹⁰² Bünyamin Aydemir, "Türk Tiyatrosu İlk Oyun Yazım Yarışmaları ve Ödüüllü Oyunlar", *Sanat Dergisi*, Sayı 26, 2014, s. 19.

¹⁰³ Cahit Beğenç, agm., s. 9-11; Hamdi Olcay, "Kafakağıdı", *Ülkü Halkeri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 83, 1 Mart 1945, s. 17.

¹⁰⁴ "Halkevlerinin Yıldönümü 19 Şubat", *Ulus*, 17 Şubat 1950, s. 1,2; "Halkevlerinin 18inci Yıldönümü Dün Kutlandı", *Ulus*, 20 Şubat 1950, s. 1, 5.

¹⁰⁵ Abdullah Şengül, "Çanakkale Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Türk Edebiyatında Savaş ve Kadın - Türk Tiyatrosu Örneği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Yıl: 13, Sayı: 18, Bahar 2015, s. 543.

¹⁰⁶ Karadağ, *age*, s. 161.

¹⁰⁷ Burhan Belge, "Halkevinde İfigenia", *Ulus*, 23 Şubat 1935, s. 3; "Halkevleri", *Ulus*, 22 Şubat 1935, s. 1, 3.

¹⁰⁸ "Halkevleri Kuruluşunun 5inci Yıl Dönümü", *Ulus*, 21 Şubat 1937, s. 1.

Tuncel ve Sabahattin Eyüboğlu tarafından Türkçeye çevrilen Jules Renard'ın aile konusunun işlendiği “Horoz İbiği” adlı piyesi yer almaktadır.¹⁰⁹

Halkı eğitmek ve eğlendirmek gibi amaçlar için kolay ve ekonomik olmaları sebebiyle bu süreçte geleneksel tiyatro kahramanı olan Karagöz tiplerine de yer verilen kukla gösterilerinden ve film çalışmalarından da yararlanılmıştır.¹¹⁰ Örneğin, halkevlerinin kuruluşunun beşinci yıldönümünde Yusuf Sururi Eruluç'un yazdığı ve Sadettin Eren ile Avni Uzlar'ın oynattığı “Karanlıktan Aydınlığa” isimli bir perdelik kukla ile sonrasında Karagöz gösterisine yer verilmiştir.¹¹¹ Aynı yıldönümü töreninin açılış nutkunda, Karagöz, kukla gibi geleneksel gösteri sanatlarının millî kültür açısından önemine değinilmiş, halkevlerinin çalışmaları içerisinde yer aldığı ifade edilmiştir.¹¹² Okul temsilleri de programlarda yer alarak Cumhuriyet'in kendilerine emanet edildiği kuşağın bu yöndeki gayretleri gözler önüne serilmek istenmiştir. Örneğin, dördüncü kuruluş yıldönümü tören programının son bölümünde sahne alan ve öğretmenleri Mualla Senai tarafından hazırlanan ve ortaokul öğrencileri tarafından oynanan “İlkbahar Sabahından Çiçekler ve Kelebekler” adlı skeç, izleyiciler üzerinde olumlu etkiler bırakmıştır¹¹³ (bk. Ekler *Görsel* 15).

Sinema, halkevlerinin yıldönümü tören programlarında sözü edilen diğer sanatlar kadar yer bulmamış; yalnızca 1936 yılındaki dördüncü yıldönümü töreninde, halkevinin atölyelerinde hazırlanan “Halkevlerinde Halk ve Gençlik” adlı filme yer verilmiştir. Filmde, bir Ankara akşamında şehrin ışıkları sönerken birdenbire ışıklanan halkevi binasına doğru ilerleyen kalabalık insan grubunu ve onlar arasında yer alan genç bir kız ve arkadaşının halkevinin içine girerek oradaki hummalı çalışmayı yakından izlemeleri anlatılır. Halkevinin dokuz çalışma kolu tarafından yürütülen faaliyetlere de yer veren filmin senaryosu ve rejisörlüğü Münir Hayri Egeli'ye aittir.¹¹⁴

¹⁰⁹ Cahit Güvenç, “Ankara Halkevinde”, *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, Mart 1947, s. 128-129.

¹¹⁰ Karadağ, *age.* s. 1068.

¹¹¹ “Halkevleri Kuruluşunun 5inci Yıl Dönümü”, *Ulus*, 21 Şubat 1937, s. 1.

¹¹² “Halkevlerinin Yıldönümü Bütün Memlekette Büyük Merasimle Kutlandı”, *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1937, s. 1,6.

¹¹³ “Halkevlerinin Yıldönümü ve Yeni Otuz Üç Evin Açılışı”, *Ulus*, 24 Şubat 1936, s. 1, 3.

¹¹⁴ Said Mekki, “Bugün Halkevlerinin 5inci Yılı Kutlanacak”, *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1936, s. 1, 8; K. Bozkır. “Yıl Dönümleri...” *Ülkü Halkevi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 37, Mart 1936, s. 76.

Sergilerle Sunulan İdeoloji

Halkevlerinin açılış yıldönümü tören günlerinde, cumhurbaşkanından başbakana, çeşitli bakan ve milletvekillerinden parti yetkilileri ile halkevi çalışanlarına dek üst düzey devlet erkânının yer aldığı ve yeni rejimin sanat anlayışı ile sanayileşme hamlelerini yansıtan sergilere yer verilmiştir. Sergi açılışlarında devletin üst düzey yöneticilerinin bulunarak eserleri incelemeleri, sanat kültürü yeni oluşmakta olan bir toplumda halka model olmuştur. Tören programları dolayısıyla hazırlanan sergilerden ilki, Ankara Halkevi'nin kuruluş yıldönümünü kutlamak amacıyla Güzel Sanatlar (Ar) Şubesi tarafından halkevine üye sanatçıların resim ve heykel sergilerinden oluşan sergidir. Birincisi 1936'da açılan serginin her yıl Şubat ayında, halkevlerinin kuruluş yıldönümü günlerinde açılması planlansa da¹¹⁵ 1940 yılından sonra sergi tarihi, Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri'nin Şubat ayında düzenlenecek olması sebebiyle Mayıs ayına alınmıştır.¹¹⁶ 22 Mayıs 1940 tarihinde birincisi açılan ve sanatı tüm Anadolu'ya yaymak amacı taşıyan Halkevleri Amatör Resim ve Fotoğraf Sergileri,¹¹⁷ parti genel sekreterinin isteği ile bir yıl sonra Şubat ayına alınarak halkevleri yıldönümü etkinliğine dâhil edilmiştir.¹¹⁸ Sergi, her yıl Şubat ayından önce halkevlerinde açılan resim ve fotoğraf müsabakalarına katılan eserlerden dereceye girerek Ankara'ya gönderilen ve jüri tarafından beğenilen eserlerden oluşmaktaydı (bk. Ekler Görsel 16).¹¹⁹ Halkevlerinin yıldönümünde açılan sergilerden bir diğeri de ressamların yurt gezilerinden elde ettikleri çalışmalara yer veren ve 1942'de halkevlerinin açılışının onuncu yıldönümü vesilesiyle Ankara Sergievi'nde açılan resim sergisiydi. Sergide, dört yıldan beri her sene parti tarafından görevlendirilen on ressam olmak üzere yurdu dolaşan 40 ressamın 600'den fazla eseri halkın beğenisine sunulmuştur.¹²⁰

Cumhuriyet'in erken yıllarında bilim, sanat ve edebiyat gibi tüm üretimlerin önlerine millî sıfatı getirilerek ülke çapında yaygınlık kazanacak kitlesel bir

¹¹⁵ "Halkevlerinin Yıldönümü Her Tarafta Kutlandı", *Son Posta*, 24 Şubat 1936, s. 1; Çiğdem Doğan, *Ankara Halkevi Sergileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 78.

¹¹⁶ Özkan Koç, *age.* s. 210.

¹¹⁷ 1945 yılındaki altıncı sergi, bu etkinlik kapsamında yer almayıp, ilk sergide olduğu gibi Mayıs ayında düzenlenmeye başlanmış, fakat 1946 yılındaki yedinci sergi yine Şubat'ta, halkevleri yıldönümü töreniyle aynı günde açılmıştır. Özkan Koç, *age.* s. 217.

¹¹⁸ Özkan Koç, *age.* s. 217.

¹¹⁹ "Halkevleri İkinci Resim ve Fotoğraf Sergisi Bugün Açılıyor", *Ulus*, 23 Şubat 1941, s. 2; "Halkevlerinin Dördüncü Resim ve Fotoğraf Sergisi", *Ulus*, 21 Şubat 1943, s. 4.

¹²⁰ "Halkevleri Bayramı Dün Kutlandı", *Tan*, 23 Şubat 1942, s. 1, 4.

kimlik inşası yaratılmasına çalışılmıştır.¹²¹ Özellikle 1930'ların sonlarına doğru milliyetçi duyguların artmasıyla sanatta ulusal bir anlayış benimsenmiştir. Bu süreçte Anadolu coğrafyası her yönüyle tanınması gereken bir değer olarak görülürken Cumhuriyet tarihi ile Anadolu kültürü arasında ilişki kurulmuş, vatanın gezilmesi ve resmedilmesi telkin edilmiştir.¹²² Yeni rejimin devamlılığını sağlamak için Atatürk'ün önderliğinde başlanan ve kültür-sanatta millileşme olarak karşılık bulan bu anlayış, halk kültürü ve folklorik içeriklerde sergiler düzenlenmesi yolunu açmıştır. Söz konusu sergilerden bazıları, halkevlerinin kuruluş yıldönümü tören günlerinde halkevinin girişimleriyle açılmıştır. İlki, halkevlerinin on birinci yıldönümünde açılan ve halkın bütün yerli ve tarihi kostümleri ile mankenlere, çizimlere ve resimlere yer veren "Ulusal Giyim Sergisi'dir¹²³ (bk. Ekler Görsel 17). Anadolu halkının giyim özelliklerinin değerlendirildiği sergiye memleketin çeşitli yerlerindeki halkevleri katılmıştır.¹²⁴ Başka bir sergi de halkevlerinin on ikinci yıldönümünde açılan ve el işleme sanatının türleri, uygulama sahaları ve yaklaşık tarihleri hakkında bilgi veren "Türk El İşlemeleri Sergisi'dir (bk. Ekler Görsel 18). Sergi, aralarında İnönü'nün de olduğu pek çok kişi tarafından ziyaret edilmiştir.¹²⁵ Topkapı Sarayı ile Ankara Halkevi'nin kendi koleksiyonundaki 15. yüzyıl ile 19. yüzyıl arasına tarihlenen kumaşlardan oluşan "Türk Kumaşları Sergisi" ise 1945 yılındaki halkevlerinin on üçüncü yıldönümü töreninde İnönü tarafından açılmıştır.¹²⁶ Halkevlerinin on beşinci kuruluş yıldönümünde açılan ve yeni rejimin sanayileşme hamlelerini lanse eden "Türk Camcılığı Sergisi" ise çeşitli koleksiyonlardan elde edilen cam sanatı ürünlerinden oluşmaktaydı (bk. Ekler Görsel 19). Ürünler, ressam ve dekoratör Ratip Tahir Burak tarafından tasarlanan Türk mimarisini andıran dekorlar içerisinde sergilenmiştir. Sergi salonunun yanında bir sinema gösterim yeri ayarlanarak burada camın yapımı ile Paşabahçe Cam Fabrikası'nın çalışmalarını anlatan bir film gösterilmiştir.¹²⁷ İnönü'nün cumhurbaşkanlığı

¹²¹ Başbuğ, *age.* s. 14-15.

¹²² Bozdoğan, *age.* s. 473-474; Zeynep Yasa Yaman, "Modernizmin Siyasal/İdeolojik Söylemi Olarak Resimde Köylü/Çiftçi İzleği, *Türkiye'de Sanat*, Sayı 22, 1996, s.29-37.

¹²³ Hamit Zübeyr Koşay, Ulusal Giyim Sergisi, *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt 3, Sayı 36, 16 Mart 1943, s. 9-12.

¹²⁴ "Ulusal Giyim Sergisi", *Ulus*, 21 Şubat 1943, s. 4.

¹²⁵ "Günler Boyunca: Halkevleri Bayramı", *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, C.5, Sayı 59, 1 Mart 1944, s. 302; Uluğ İğdemir, "Ankara Halkevinin Türk El İşlemeleri Sergisinde", *Ulus*, 27 Şubat 1944, s. 4.

¹²⁶ Uluğ İğdemir, "Ankara Halkevinin Türk Kumaşları Sergisi", *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt 7, Sayı 84, 16 Mart 1945, s. 345-346; Ankara Halkevinde Türk Kumaşları Sergisi", *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Cilt 7, Sayı 83, 1 Mart 1945, s. 326.

¹²⁷ Halim Baki Kunter, "Türk Camcılığı Sergisi", *Ulus*, 28 Şubat 1947, s. 4-5; Baki Kunter, "Türk Camcılığı Sergisi", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, C.1, Sayı 3, Mart 1947, s. 138-140.

dönemine denk gelen ve halkevinin tarih ve müze şubesi tarafından hazırlanarak yıldönümü kutlama etkinlikleri kapsamında açılan bu tür sergilerle Anadolu'nun geleneksel sanatları ile folklorik değerlerini tanıtmak ve yeni rejimin sanayileşme hamlelerini anlatmak amaçlanmıştır.

Açılan sergiler arasında yayın faaliyetlerini kapsayan sergiler de bulunmaktaydı. Halkevlerinin kuruluşunun yedinci ve onuncu yıldönümünü kutlama günlerinde, halkevlerinin yayımladıkları kitaplar, dergiler, broşürler ve halkevleri binalarına ait çeşitli maket ve fotoğrafları içeren sergiler düzenlenmiştir.¹²⁸ 1946 yılındaki on dördüncü yıldönümü töreninde, CHP şiir ve mimari müsabakalarında dereceye giren eserlerden oluşan serginin açılışı gerçekleşmiştir.¹²⁹ Halkevlerinin on sekizinci kuruluş yıldönümünde ise diğerlerinden farklı olarak dönemin edebiyat, resim, heykel ve anıtlar başta olmak üzere yazılı ve görsel kaynaklarına yansıyan ve devrimin meşruiyet dayanaklarından biri olan Kurtuluş Savaşı'nın ve Millî Mücadele döneminin aşamalarını konu edinen "İstiklal Savaşımız" adlı sergi, İsmet İnönü tarafından açılmıştır.¹³⁰ Evlerin kuruluş yıldönümü anma günlerinde açılan sergiler ile devrimi başlatan olaylar ve ardından gelen değişimlerin ne tür koşullar altında ortaya çıktığı görsel olarak gösterilmeye çalışılırken Cumhuriyet'in sanayileşme ve kalkınma hamleleri ile sanatına dair bir döküm yapılarak halkı bilinçlendirmek istenmiştir.

Balolar ve Davet Etkinlikleri

Halkevleri ile ev ve iş yaşamı dışında yeni bir toplanma alanı ile sınırları Kemalist ilkeler çerçevesi içinde belirlenen yeni ve laik bir kamusal alan yaratılmıştır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kaynaşmış bir kitle haline getirilmek istenen toplum, dans, müzik, tiyatro, balo, geziler, festivaller, kutlamalar, müzikli ve danslı aile toplantıları gibi yeni bir eğlence kültürüyle canlandırılmaya çalışılmıştır. Batı tarzı giyimiyle kadın ve erkeğin birlikte katılarak eğlendikleri yerler olan balolar, değişen sosyal yaşantı ile eski Osmanlı alışkanlıklarından kurtularak seküler bir toplumun inşasının üretildiği etkinlikler haline gelmiştir.¹³¹ Halkevlerinin açılış yıldönümü günlerinden önce belirlenen bir günde, Ankara

¹²⁸ "Halkevlerinin Yıldönümü, 19 Şubat Pazar Günü Ankarada Büyük Merasim Yapılacak", *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1939, s. 3; "Halkevlerinin Onuncu Yıldönümü", *Ulus*, 22 Şubat 1942, s. 1, 4.

¹²⁹ Hamdi Olcay, "Ankara Halkevinde Bayram", *Ülkü Millî Kütür Dergisi*, Cilt 9, Sayı 107, 1 Mart 1946, s. 303; "Halkevindeki Sergi Pazar Akşamına Kadar Açık Bulunacak", *Ulus*, 28 Şubat 1946, s. 2.

¹³⁰ "Halkevlerinin 18inci Yıldönümü Dün Kutlandı", *Ulus*, 20 Şubat 1950, s. 1, 5; "Halkevlerinde-Halkodalarında", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, Cilt 4, Seri III, Sayı 39, Mart 1950, s. 144.

¹³¹ G. Neşe Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeolojik ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 72-75, 114.

Halkevi Sosyal Yardım Şubesi tarafından halkevinin salonlarıyla, onların sergiler dolayısıyla uygun olmadığı zamanlarda, başkentin simge yapılarından olan Ankara Palas'ta balolar düzenlenmiştir.¹³² Üst düzey devlet yöneticileri ile toplumun seçkin sınıfına tabi kişilerin de aralarında olduğu davetlilerin geç saatlere dek eğlendikleri balolarda; danslar, müsabakalar, vals gösterileri, halk oyunu temsilleri, piyango çekilişleri gibi eğlenceli aktiviteler gerçekleşmiştir.¹³³ Balolara katılacak kişilerin frak ve smokinlerle gelmesi telkin edilmiştir. Cumhuriyet rejiminin kültürel ütopyasının pratiğe döküldüğü balolar ile¹³⁴ yeni kurulan devletin Batılı yönü öne çıkarılırken çağdaş bir toplumda eğlenmenin nasıl olması gerektiği ile eğlenenlerin giyim kuşamlarından ne şekilde davranacaklarına kadar bir şema belirlenmiş oluyordu.¹³⁵ Yeni rejimin medeni bir toplum yaratma ideallerinden olan kadınları erkeklerle bir arada modern giyimleri ile yıldönümü günleri vesilesiyle düzenlenen balolarda eğlenirken gösteren fotoğraflar dönemin basınına da yansımıştır (bk. Ekler Görsel 20).

Parti yetkilileri yıldönümü törenlerine katkıda bulunmaları için halkevine davet edilen misafirler ve törende görev alan halkevi üyeleri için başbakan, pek çok vekil, halkevi yetkilileri ve üyeleri ile şehrin aydınlarının da aralarında olduğu kişilere Ankara'nın farklı mekânlarında ziyafet türü davet etkinliği organize etmiştir. Halkevlerinin dokuzuncu yıldönümü töreninde Ankara'ya gelen ve halkevi sahnesindeki millî oyunlarıyla davetlilerin beğenisini toplayan Çorum, Sivas ve Mudurnu Halkevi üyelerinin şerefine CHP Ankara Vilayeti İdare Heyeti tarafından düzenlenen ve Ulaştırma Bakanı Cevdet Kerim İncedayı'nın da yer aldığı toplantıda söz alan Ankara Halkevi Başkanı Ferit Celal Güven, yurdun çeşitli yerlerinden gelen halkevliilerin bir arada olmalarından duyduğu mutluluktan ve birlikte çalışmanın öneminden bahsetmiştir (bk. Ekler Görsel 21).

136

¹³² “Ankara Halkevi Sosyal Yardım Kolunun Balosu”, *Ulus*, 15 Şubat 1945, s. 2; “Ankara Halkevi Sosyal Yardım Balosu Ankara Palas Salonlarında”, *Ulus*, 21 Şubat 1946, s. 4; *BCA*. 490.1.0.0/1020.926.1, 23 Şubat 1942.

¹³³ “Ankara Halkevi İçtimai Yardım Şubesinin Balosu”, *Hâkimiyeti Millîye*, 14 Şubat 1934, s. 3; “Halkevlerinin Yıldönümü ve Yeni Otuz Üç Evin Açılışı”, *Ulus*, 24 Şubat 1936, s. 1, 3; “Ankara Halkevi Sosyal Yardım Kolunun Balosu Çok Parlak Oldu”, *Ulus*, 22 Şubat 1942, s. 4; “Ankara Halkevinin Sosyal Yardım Balosu”, *Ulus*, 22 Şubat 1943, s. 2.

¹³⁴ “Halkevlerimizin On Birinci Yıldönümü Bayramına Hazırlık”, *Ulus*, 19 Şubat 1943, s. 1, 4.

¹³⁵ “Halkevlerinin Yıldönümü 19 Şubat Pazar Günü Ankarada Büyük Merasim Yapılacak”, *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1939, s. 3.

¹³⁶ “CHP Ankara Vilayet İdare Heyetinin Misafir Halkevliilere Ziyafeti”, *Ulus*, 27 Şubat 1941, s. 2; “Eminönü Halkevinin Küçük Sanatkarlarıyla Sivas ve Bursa Halkevlerinin Millî Raks Grupları”, *Ulus*, 24 Şubat 1944, s. 1; “Günler Boyunca: Ankara Halkevinde Sanat Gecesi”, *Ülkü Millî Kültür Dergisi*, Yeni Seri Sayı 83, Cilt 7, 1 Mart 1945, s. 300.

Sonuç

Törenler, yeni rejimi güçlü kılmak ve millet olma bilincini pekiştirmek gibi hedefleri hayata geçirmekle birlikte vatandaşlara ulusal ödev ve sorumlulukları hatırlatıcı bir rol üstlenmekteydi. Diğer taraftan, Osmanlı Devleti'nden beri Batı karşısında kaybedilen itibar ve özgüven duygusunu, milliyetçi söylem ve sembollerle donatılan törenler ile yeniden kazandırmak pek ala mümkündü. Halkevlerinin kuruluş yıldönümü törenleri, halkevlerinin amaçları, çalışma sistemi ve Cumhuriyet ideolojisine dair mitosları etkinlikler yoluyla pratiğe döken performansa dayalı bir inkılap terbiyesi aracıydı. Yeni rejimin sembol yapılarından olan bir mekânda, Ankara Halkevi'nin salonlarında devleti yöneten ve yönetilen sınıfın bir çatı altında bir araya gelerek kutlanılan yıldönümü günleri, devlet-halk arasında duygusal birliğin yaratılmasına ve halkın kendi arasında yaklaşarak toplumsal bütünleşmenin sağlanmasına yönelik uygun bir ortam yaratmıştır. Kutlamaların parti tarafından önemsenmesinin altında halkevlerinin çalışmalarına toplumun geniş kesiminin ilgisini çekmek yatmaktaydı. Halk okulu olma gibi bir misyon üstlenen halkevleri, bulundukları muhitte bilgi ve yaşama dayalı öğrenme açısından farklılık yaratırken üye vatandaşların da birbirlerini yetiştirmesini dava olarak benimsemiştir. Halkevlerinin ulusu birbirini seven, anlayan, ortak ideale bağlı bir halk kitlesi şeklinde bir arada tutma ve dönemin politikalarından biri olan Anadolu'nun tanıtılması ideali, böylelikle törenler yoluyla gerçekleşme imkânı bulmuştur. Törenlerdeki kadın-erkek, yaşlı-genç, aydın-köylü olmak üzere tüm toplumu oluşturan bu tablo, memleketteki siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkların aynı potada eritilmesine karşılık gelen Cumhuriyet'in hedeflediği sınıfsız, kaynaşmış bir toplum idealinin yansımasıydı.

Halkevinin üyelerinin yoğun mesaipleri sonucunda hazırlanan tören programları; nutuklar, konserler, piyes temsilleri ile halk oyunları gösterileri ve sergiler gibi görsel ve performansa dayalı kültürel araçlar ile rejimin kültürel tercümanlığını yapmıştır. Hedef kitlesi halk olan nutuklar yoluyla geçmişten çıkarılan dersler ve elde edilen kazanımlar paylaşılarak liderleri etrafında kenetlenen ulusun gelecek hayalinden söz edilmiştir. Törenlerdeki bu ideolojik taktikle yeni rejimin ideolojisinin, Atatürk devrimlerinin benimsenmesi ve partinin ya da liderin aldığı kararların vatandaş nezdinde kabul edilmesinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Dönemin temel yönelimlerinden biri olan Türk sanatının uluslararası nitelikte bir itibar kazanması için halk kaynaklarına yönelen ve millî halk motiflerini canlandırmayı özendiren anlayışla törenlerde; halk ozanlığı, yöresel halk oyunları ve folklorik içerikli sergilere yer verilerek Cumhuriyeti'nin benimsediği kültür politikası canlandırılmaya çalışılmıştır. Kemalist rejimin çağdaşlaşma hamlesi ile millî karakterde yeni bir kültür aşılama ve yaratma projesine karşılık gelen sentezci anlayış ise tören programlarının

özellikle müzik kısmında dikkati çekmektedir. Türk kültürünün özü ile Batı'nın yöntemlerini benimseyen bu yaklaşım, memleketin farklı yerlerinden gelen ekiplerle, bir yandan halkevlerinin Batı kültürüne dayalı klasik müzik ve temsil alanından örneklerde, diğer yandan da özel kıyafetlerle oynanan zeybek oyunları, halaylar, horonlar ile halk türkülerinin söylenmesinde kendini göstermektedir. Öte yandan, halkevlerinin kuruluş yıldönümü anma günleri münasebetiyle düzenlenen balolar, modern bir ulus olmanın gereğine uygun biçimde hareket edilmesi ve toplumun uyması gereken kurallar ve adabı muaşeretleri sergileyebilmesi noktasında toplumda mütevazı bir dönüşüm yaratmıştır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara

BCA, 490.1.0.0/10.51.3, 7 Mart 1950

BCA, 490.1.0.0/5.22.6, 12 Şubat 1940

BCA, 490.1.0.0/964.732.1, 1949

BCA, 490.1.0.0/1020.926.1, 23 Şubat 1942

BCA, 490.1.0.0/2.9.1, 7 Şubat 1934

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

ALTAY AYDIN Suna (2023) *Modernite, Terbiye ve Bellek: Erken Cumhuriyet Dönemi Başkent Ankara'da Tiyatro Sahnesi, CTAD-Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 19, Sayı 38, Özel Sayı 2023, s. 843-886.

AYDEMİR Bünyamin (2014) *Türk Tiyatrosu İlk Oyun Yazım Yarışmaları ve Ödüllü Oyunlar, Sanat Dergisi*, Sayı. 26, s. 5-36.

AYGÜT Ceren (2023) *Ankara Halkevinde Sahne Sanatları Alanında Gerçekleştirilen Çalışmalar: Genel Bir Değerlendirme, Görünüm*, Sayı 14, s. 1-15.

AZCAN İbrahim (2003) *Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi*, Serander Yayınları, Trabzon.

BALKILIÇ Özgür (2009) *Cumhuriyet, Halk ve Müzik*, Tan Kitabevi Yayınları, İstanbul.

BAŞBUĞ Esra Dicle (2013) *Resmi İdeoloji Sahnedeki İletişim Yayınları*, İstanbul.

BAYINDIR ULUSKAN Seda (2017) *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

- BEKKİ Süleyman (2022) *Aşık Veysel*, Ed. Bülent ULUS, Haz. Süleyman ŞENEL, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara, s. 492-513.
- BOZDOĞAN Sibel (2011) Modern Türkiye’de Sanat ve Mimari: Cumhuriyet Dönemi, *Türkiye Tarihi 1839-2010*, Ed. Reşat KASABA, Çev. Zuhâl BİLGİN, Kitap Yayınevi, İstanbul, s. 451-508.
- CHP Halkevləri Çalışma Talimatnamesi, 1940, Zerbamat Basımevi, Ankara.
- ÇAKAN Işıl (2004) *Konuşunuz Konuşturunuz Tek Parti Döneminde Propagandanın Etkin Silahı: Söz*, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- ÇEÇEN Anıl (2018) *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevləri*, Genişletilmiş 3. Baskı, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- ÇETİN Halis (2007) *Modernleşme Krizi*, Orion Yayınevi, Ankara.
- DEMO Ahmet Aslan (2011) *Cumhuriyet’in Törensel Meşruiyeti: Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Millî Bayramlar (1923-1938)*, T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- DOĞAN Çiğdem (2009) *Ankara Halkevi Sergileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- DOĞANER Yasemin (2007) Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 5, Sayı 9, s. 119-143.
- GÜRAY Cenk (2018) Cumhuriyet Politikalarının Halk Müziğine Yaklaşımı: Bir Toplumsal Dönüşüm Modeli, *Cumhuriyetin Müzik Politikaları*, Der. Fırat Kutluk, H2O Kitap, İstanbul, s. 15-45.
- HASAR Veysel (2024) “Ankara Halkevi ve Faaliyetler (1932-1938)”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 17, Sayı 34, 2024, s. 151-172.
- İNAL Kemal (2010) Tören Devleti Türkiye’de Ulusal Bayramların Törensellikleri ve Ritüelleri, *Resmî Tarih Tartışmaları 10 Rejim ve Ritüelleri*, Ed. Mete K. KAYNAR, Özgür Üniversite Kitaplığı, Maki Basın Yayın Ankara, s. 185-208.
- KARADAĞ Nurhan (1988) *Halkevləri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KAYNAR Mete Kaan (2010) Tarihsel Bir Kişilik Olarak Mustafa Kemal’den Popüler Kültür Metası Olarak Atatürk, *Resmî Tarih Tartışmaları 10 Rejim ve Ritüelleri*, Ed. Mete K. KAYNAR, Özgür Üniversite Kitaplığı, Maki Basın Yayın, Ankara, s.75-114.

- KINIK Alperen (2022) *Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk Tiyatrosunda Folklorik Unsurlar*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- OKTAY Metin (2008) *Aka Gündüz'ün Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ORAL Mustafa (2006) *CHP'nin Ülküsü*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya.
- ÖZBUDUN Sibel (2010) Bir İktidar Dizilimi Sahnesi Olarak “Cumhuriyet” Törenleri, *Resmî Tarih Tartışmaları 10 Rejim ve Ritüelleri*, Ed. Mete K. KAYNAR, Özgür Üniversite Kitaplığı Maki Basın Yayın, Ankara, s. 40-73.
- ÖZDEMİR Yavuz - AKTAŞ Elif (2011) Halkevleri (1932'den 1951'e) *A.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü*, Sayı 45, s. 235-262.
- ÖZKAN KOÇ Esra (2021) *1940-1950 Arasında Türkiye'de Kültür ve Sanat*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- (2023) Türk Tarih Tezinin Kültür ve Sanata Yansımaları, *Cumhuriyet'in 100. Yılında Sanat Tarihi Çalışmaları*, Ed. Esra HALICI, Burak Muhammet GÖKLER, Fenomen Yayıncılık, Ankara.
- ŞENGÜL Abdullah (2015) Çanakkale Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Türk Edebiyatında Savaş ve Kadın -Türk Tiyatrosu Örneği, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Sayı 18, Bahar, s. 533-549.
- ŞİMŞEK Sefa (2002) *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- TÜRKKAHRAMAN Mimar (1997) *Siyasal İktidarların Meşrulaşmasında Sembollerin Rolü*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Sakarya.
- UZUN Hakan (2018) Türkiye'de Sanat Ve Sanatçıların Teşvik Ve Ödüllendirilmesi: “Cumhuriyet Halk Partisi Sanat Mükâfâtı” Yarışması, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 28, Sayı 1, s. 213-239.
- ÜNDER Hasan (2015) Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, Cilt 2, Ed. Tanıl BORA - Murat GÜLTEKİNGİL, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 138-155.
- ÜSTEL Füsün (1999) 1920'li ve 30'lu Yıllarda “Millî Musiki” ve “Musiki İnkılabı, *Cumhuriyet'in Sesleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 40-49.
- YASA YAMAN Zeynep (1996) Modernizmin Siyasal/İdeolojik Söylemi Olarak Resimde Köylü/Çiftçi İzleği, *Türkiye'de Sanat*, Sayı 22, s. 29-37.

YAŞAR Volkan (2018) *Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Ankara Halkevi ve Faaliyetleri (1932-1951)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir.

YEŞİLKAYA G. Neşe (2003) *Halkevleri: İdeolojik ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul.

YILDIZ Can Eren - DOĞAN İsmet (2022) Halkevlerinde Halk Müziği Çalgı Toplulukları, *İdil*, Sayı 89, Ocak, s. 107–118.

ZEYREK Şerafettin (2006) *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları*, Anı Yayınları, Ankara.

ZÜRCHER Erik Jan (2014) *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Sürelî Yayınlar

Hâkimiyeti Millîye

Ulus

Cumhuriyet

Ülkü

Akşam

Tanin

Vatan

Son Posta.

Ekler

Görsel 1 - *Ulus*, 25 Şubat 1940, s. 1.Görsel 2 - *Hâkimiyeti Milliye*, 22 Şubat 1934, s. 1.

Görsel 3 - Tören günü salonda bulunan davetliler, *Ulus*, 24 Şubat 1936, s. 1.

Görsel 4 - İsmet İnönü, töreni izlerken, *Ulus*, 26 Şubat 1945, s. 1.

Görsel 5 - İsmet İnönü nutkunu verirken *Ulus*, 23 Şubat 1935, s. 1.

Görsel 6 - “Kafa Kâğıdı” Piyesi Ulus, 26 Şubat 1945, s. 1.

Görsel 7 - Behçet Kemal Çağlar, “Halkevi Çocuğu” adlı şiirini okurken, Ulus, 22 Şubat 1937, s. 5.

Görsel 8 - Konya ve Fatih Halkevleri konserlerini verirken (soldan sağa), *Ulus*, 23 Şubat 1948, s. 3.

Görsel 9 - Gaziantep Halkevi üyeleri “Şirinnar”, *Ulus*, 25 Şubat 1946, s. 4

Görsel 10 - Trabzon Halkevlipleri “Bıçak Oyunu”nu oynarken (sağda), - *Ulus*, 25 Şubat 1946, s. 4.

Görsel 11 - Halkevinin temsil kolu üyeleri, Ulus, 23 Şubat 1948, s. 3.

Görsel 12 - “Kimsesizler” piyesi, Ulus, 25 Şubat 1946, s. 4.

Görsel 13 - “O ve Biz” Revüsü, *Hakimiyeti Millîye*, 23 Şubat 1934, s. 3.

Görsel 14 - Revüde emeği geçenler, *Hakimiyeti Millîye*, 23 Şubat 1934, s. 3.

Görsel 15 - “İlkbahar Sabahından Çiçekler ve Kelebekler” skeci, Ulus, 24 Şubat 1936, s. 4.

Görsel 16 - “Dördüncü Amatör Resim ve Fotoğraf” sergisi, Ülkü, 16 Mart 1943, Sa. 36, s. 15.

Görsel 17 - “Ulusal Giyim” sergisinden detay, *Ulus*, 21 Şubat 1943, s. 1.

Görsel 18 - İnönü “Türk El İşlemeleri” sergisinde, *Ülkü*, 1 Mart 1944, Sayı 59, s. 18.

Görsel 19 - “Türk Camcılığı” sergisi, Ulus, 2 Mart 1947, s. 4.

Görsel 20 - 1936 yılı balosundan bir görüntü, Cumhuriyet, 25 Şubat 1936,s. 7.

Görsel 21 - Halkevi Üyelerine Verilen Yemek, Ulus, 27 Şubat 1941, s. 2.